

Onsdagen den 20 januari

Kl. 19.30

Onsdagen den
20 januari 1971

*Allmänpolitisk
debatt*

Förhandlingarna leddes till en början av herr tredje vice talmannen.

§ 1 Allmänpolitisk debatt (forts.)

Herr ERIKSSON i Bäckmora (c):

Herr talman! Många av de föregående talarna i den här remissdebatten har ju redan varit inne på samhällsekonomiska problem, budgetläget, handelsbalansen m. m. Jag kan i dessa avseenden instämma med de talare från vårt parti som varit inne på dessa frågor. Jag avser därför inte att upprepa vad som redan har sagts.

Den strama budget som herr Sträng presenterar i årets statsverksproposition har på det hela taget inte mött några starkare invändningar från vårt håll. Det finns emellertid en minuspost i finansministerns budgetförslag, som jag tänker uppehålla mig vid, nämligen turistutgifterna. Turistbalansens underskott beräknas för innevarande år uppgå till 2 miljarder kronor. Trenden i fråga om turistnettot, som finansministern trots underskott ändå vill kalla det för, har haft en kraftig negativ utveckling genom åren. År 1968 var underskottet 1 054 miljoner kronor, år 1969 1 229 miljoner kronor, år 1970 1 725 miljoner kronor, och för 1971 beräknas som redan framhållits underskottet uppgå till 2 miljarder kronor.

Herr talman! Det är klart att denna utveckling måste ses med oro från samhällsekonomisk synpunkt och från valutasynpunkt. Den utgör självfallet en allvarlig belastning på vår valutareserv. Vissa förespråkare har förordat en lösning genom införandet av en särskild turistskatt, som man skulle ta ut av alla som reser på semester utomlands. Finansministern har varit ganska kallsinnig mot en sådan skatt. Personligen delar jag hans betänkligheter på den punkten. Kontrollen skulle bli svår att genomföra, och rent principiellt kan man även diskutera rättvisan i en sådan åtgärd. Läget har väl nu förändrats dithän att nya socialgrupper har fått råd och lägenhet att se sig om i världen. Bara för ett tiotal år sedan var det en möjlighet förbehållen endast privilegierade grupper i vårt samhälle. Rent personligen tycker jag då att det kanske nu inte vore riktigt att komma med en extra skattebelastning på det området.

Likväl tror jag att underskottet i turistbalansen tillhör de samhällsekonomiska problem som måste bringas i ett bättre jämviktsläge. Det är några synpunkter på den frågan som jag helt kort vill uppehålla mig vid i den här remissdebatten.

Jag tror att ett jämviktsläge inte bör skapas genom nya skatter och pålagor utan genom försök att få motsvarande turistströmmar till vårt

eget land. Jag tror att vi hittills gjort alldeles för litet för att få människor i Mellaneuropa att intressera sig för Sverige som turistland. Alldeles speciellt vill jag som norrlänning dra en lans för Norrland. Norrland har enligt mitt sätt att se stora förutsättningar att bli ett Eldorado, som nedstressade européer gärna skulle söka sig till om vi verkligen gjorde ett allvarligare försök att propagera för att liksom sälja Turist-Norrland. Det är synd att Norrlandssonen Arthur Engberg icke längre finns bland oss. Få kunde som han ge färg och dragningskraft åt denna landsända. Efter hans dagar har Norrland upplevt en folkvandring som hotar att ödelägga många bygder. Det är dessa luckor jag nu skulle vilja fylla ut, inte minst med en ström av utländska turister. Norrland har ju en rikt omväxlande natur, som året runt verkligen borde passa alla smakriktningar. Våra fyra årstider med deras sceniska växlingar i naturen torde ge en utländsk besökare de upplevelser som Norrland i långa stycken nästan är ensamt om att kunna bjuda. Men enligt min mening har vi gjort alltför litet för att locka hit turister från utlandet. De slumrande bygderna i odlingslandskapet, skogarna, forsarna, älvdalarna, fjällvärlden och midnattssolen är attribut som, rätt presenterade, skulle vända turistströmmen till vårt land och ge oss ett värdefullt tillskott i turistbalansen.

Jag är inte främmande för att en sådan aktivitet från svensk sida skulle leda fram till att åtminstone både danskar och tyskar skulle kunna bli semestrande sommartorpare i Dalarna, Hälsingland, Ångermanland, Jämtland m. fl. landskap. Det vore ett vida bättre öde för dessa landsdelar än att kulturlandskapet och odlingslandskapet på många håll buskas igen till ingen glädje för någon.

Men då vi bör göra någonting på detta område, menar jag att staten och de norrländska länens turistorganisationer i samverkan bör kunna göra något påtagligt. Mitt förslag är att vi skulle öppna turistbyråer i de stora städerna i Mellaneuropa och därmed också öppna vägen till Sverige och Norrland för människor som nu har ett livsrum på några kvadratmeter och som i stället skulle kunna erbjudas kvadratmil som strövområden med frisk luft och vatten som ju finns i Norrland.

Enligt min mening borde staten svara för turistbyråverksamheten och turistorganisationerna i länen för det lokala mottagandet. Såvitt jag vet pågår en statlig turistutredning, och jag skulle med vad jag här sagt bara vilja vidarebefordra dessa synpunkter till utredaren, som jag vet tillhör denna kammare.

En allsidig presentation av de norrländska landskapen inom en vittförgrenad turistbyråverksamhet i de folkrika länderna i Europa skulle säkerligen ge ett positivt gensvar. Men jag skulle ändå vilja varna för att man inte skickar ner några gamla och sura gubbar att förestå dessa byråer. En statlig satsning på turismen i Norrland borde kunna vävas in också i ett regionalpolitiskt handlingsprogram som nu lär vara att vänta från regeringen. Det skulle bli ett värdefullt tillskott för Norrland liksom för vår krympande valutareserv.

Jag har med vad jag här anfört, herr talman, helt kort velat belysa en specialfråga som gäller vår budget.

Jag skulle till sist bara vilja säga att vi understundom möter uttrycket "det fattiga Norrland". Det är helt missvisande. Norrland är en rik

landsända med hänsyn till våra naturtillgångar. Vi har malmen, skogen och vattenkraften såsom värdefulla tillgångar för ett lands ekonomi. Men människorna kommer vi kanske att sakna, om inte den regionala obalansen ändras. Detta kan vi klara genom en aktiv lokaliseringspolitik och en aktiv turistpropaganda.

Herr OLHEDE (s):

Herr talman! I socialdemokratins program och handlande har näringspolitiken alltid spelat en central roll. Men det är som om de borgerliga partierna blivit medvetna om detta först efter den socialdemokratiska partikongressen 1967. Efter denna partikongress blev begreppet "aktiv näringspolitik" en central fråga i den politiska debatten.

Enligt vad som fastställdes i proposition nr 121 år 1969 om bildandet av Statsföretag är näringspolitikens främsta uppgift att skapa förutsättningar för full sysselsättning och snabb ekonomisk tillväxt genom att främja näringslivets strukturella omvandling i former som tillgodoser individens krav på trygghet och som medverkar till ökad utjämning av inkomster, förmögenheter och inflytande.

För att vi skall nå de angivna målen måste olika åtgärder vidtas inom ramen för en samordnad näringspolitik. Som verktyg för denna politik har, utöver de mer traditionella finans- och skattepolitiska medlen etc., efter hand tillkommit bl. a. den moderna arbetsmarknadspolitiken, den aktiva regionalpolitiken, Investeringsbanken, Statsföretag och företagsdemokratidelegationerna.

Även om det förekommer viss överlappning i användandet av dessa instrument, vilket aldrig helt torde kunna undvikas – och en absolut differentiering torde inte heller vara eftersträvansvärd – är avsikten att vart och ett av instrumenten i princip skall användas för olika huvuduppgifter. Organisationerna skall ha olika delmål eller verksamhetsinriktningar inom ramen för en fastställd näringspolitik.

För att vi skall få instrumenten att samspela ställs stora krav dels på vad man kan kalla en operativ precisering av organisationernas delmål, dels på en samordning av deras aktiviteter för att nå näringspolitikens mål i enlighet med de angivna värderingarna.

Vid Statsföretags tillkomst fanns inte konkret utformade mål för detta företags verksamhet. Såsom angavs i propositionen ansågs det nödvändigt att först komma fram till en organisatorisk samordning av de statsägda bolagen. En målsättning i vad man kallar operativa termer skulle därefter utarbetas i samverkan mellan departement och dotterföretag. Det fanns, herr Ericsson, goda skäl för denna inställning. När vi i den förberedande utredningen för Statsföretag gick igenom vart och ett av de statsägda företagen kunde vi inte finna ett särskilt skäl för att de kommit i statens ägo. Det fanns flera olika skäl. Oftast var det fråga om företag som staten hade fått ta över i en krissituation för företagen. Motivet var nästan alltid av social natur. Trots att det inte har funnits detaljerade målsättningar, angavs det i propositionen generellt att Statsföretag skulle eftersträva, för det första att nå en allt större arbetstillfredsställelse för de anställda i företagsgruppen, för det andra att medverka i regionalpolitiken och på andra områden av betydelse för samhällets utveckling och

Nr 11

Onsdagen den
20 januari 1971

*Allmänpolitisk
debatt*

Onsdagen den
20 januari 1971

*Allmänpolitisk
debatt*

för det tredje att medverka i strukturomdaningen av svenskt näringsliv i enlighet med de näringspolitiska värderingarna.

Det har angivits att förutsättningarna för att Statsföretag skulle kunna fullfölja dessa huvuduppgifter var att de statsägda företagen har en inneboende expansionskraft, vilket i sin tur förutsätter en lönsam verksamhet. Lönsamheten är självfallet inte något mål för en verksamhet, men lönsamheten kan vara en förutsättning och ibland självfallet även ha en restriktiv inverkan på handlandet inte bara i regionalpolitiken utan också i andra sammanhang. Båda dessa aspekter har emellertid beaktats.

Motiven för att Statsföretag skall "under krav på lönsamhet uppnå största möjliga expansion" angavs i propositionen vara följande:

1. Det är endast ett lönsamt expanderande företag som i längden har möjlighet att ge den trygghet för arbetet och i arbetet, som är en av förutsättningarna för en förbättrad arbetsmiljö och en aktiv företagsdemokrati.

2. Det är endast ett lönsamt expanderande företag som av egen kraft kan medverka i regionalpolitiken. Det är främst genom nya projekt eller utvidgning av redan etablerad produktion, som möjligheter skapas för en ny verksamhet, vilken kan lokaliseras i enlighet med de näringspolitiska värderingarna på det regionalpolitiska området.

3. Det är endast ett lönsamt, expanderande och förhållandevis stort företag, som av egen kraft kan medverka i strukturomdaningen av svenskt näringsliv.

Generellt gäller således att Statsföretags aktiviteter enligt vad riksdagen har fastställt utgår från ett lönsamhetskrav. Det bör emellertid understrykas att detta krav inte är absolut. Statsföretag skall nämligen utöver vad som nu angivits även fullgöra andra uppgifter, som ägaren ålägger företagen. Om dessa uppgifter inte fyller lönsamhetskraven, skall ersättning utgå. Statsföretag skall ha skyldighet att inge offert på sådana uppdrag som ägaren — dvs. regeringen och i sista hand riksdagen — anger. Dessa uppdrag kan t. ex. vara av sysselsättnings- eller försvarsberedskapskaraktär. De kan ingå som ett led i regionalpolitiken. De skall behandlas från fall till fall.

Enligt de generella målen skall Statsföretag eftersträva att skapa en förbättrad arbetsmiljö och en fördjupad företagsdemokrati och även vidta andra åtgärder för att på så sätt skapa större arbetstillfredsställelse för de anställda. Trots den korta tid som Statsföretag varit verksamt har åtgärder vidtagits för att påbörja denna utveckling. Samarbete har etablerats mellan Statsföretag och företagsdemokratidelegationen. Försöksverksamheten skall utvidgas och håller även på att utbredas till allt fler företag. I de flesta statsägda företags styrelser är de anställdas organisationer representerade. Därtill har i vissa företag införts direktrepresentation i styrelsen för de anställda.

Något som också bör uppmärksammas i detta sammanhang är tillkomsten av Statsföretagens förhandlingsdelegation, SFO.

Vad som uppnåtts är dock självfallet inte tillräckligt, utan åtgärder måste vidtas för att snabbare nå fram till önskat resultat.

Statsföretag skall medverka i regionalpolitiken. Regionalpolitisk verksamhet är dock inte Statsföretags huvuduppgift och heller inte att ingripa

i privatägda företag som råkat i ekonomiska svårigheter. För dessa uppgifter finns andra näringspolitiska instrument. Tvärtom har riksdagen angivit att målen och villkoren för de statsägda företagen inte får vara sådan att deras verksamhet inskränks till områden som av en eller annan anledning är mindre attraktiva för andra typer av företag.

Det är emellertid ovedersägligt att när det gäller dotterföretagens investeringar så har dessa under Statsföretags första verksamhetsår markant präglats av satsningar på verksamhet inom stödområdet. De tre statsägda företagen NJA, ASSI och LKAB skall under de närmaste fem åren investera för ca 1 750 miljoner kronor i Norrbottens län. Statsföretag har även ingripit för att söka rädda vissa privatägda företag som kommit i svårigheter.

Under de år som Statsföretag existerat har företaget's medverkan i strukturomdaningen av svenskt näringsliv varit synnerligen begränsad. Statsföretag har ännu inte hunnit med att gå igenom samtliga dotterföretags verksamhet och ännu mindre fått tid till en strukturering av hela företagsgruppens aktiviteter.

Att påbörja ett internt struktureringsarbete är en av de mest väsentliga näraliggande uppgifterna för statsföretagsgruppen och en förutsättning för ett mer aktivt engagemang i den större uppgiften att medverka i struktureringen av svenskt näringsliv.

Under Statsföretags första år har verksamheten således inte genomgående kunnat präglas av fullt målinriktad handling. Det är förklarligt om rådande omständigheter beaktas:

1. Under första halvåret bestod Statsföretags organisation av endast tre fyra handläggande personer.

2. En hel del synnerligen angelägna uppgifter ålades Statsföretag omedelbart. Trots en liten organisation måste vissa frågor penetreras ingående, och andra fick därför skjutas åt sidan. Ett exempel på större projekt där ställning måste tas är investeringsprogrammet för NJA.

3. Avsevärd tid under andra halvåret har fått ägnas åt den interna uppbyggnaden av företaget, uppläggningsrapporteringen från dotterföretag och ekonomiska system.

Jag tror, herr talman, att det är viktigt att detta framhålls, helt enkelt därför att det torde finnas få företag i det här landet som så snabbt vuxit in i det allmänna medvetandet som Statsföretag. Detta gör att många har fått intrycket att Statsföretag som organisation redan har existerat en mycket lång tid, och detta har också medfört att det ställs starka krav på företaget att agera i olika sammanhang. Jag tycker att det återigen bör understrykas att Statsföretag endast är *ett* av de näringspolitiska medlen. Statsföretag kan nämligen inte verka på alla områden inom näringslivet. På grund av ekonomiska och personella resurser måste en sträng prioritering göras i intim samverkan med de övriga näringspolitiska instrumenten. Jag vill säga till herr Ericsson att vi har ett hårt arbete framför oss. Vi måste formulera de operativa målen för dotterföretagen. Dessa mål skall självfallet i varje del överensstämma med de näringspolitiska värderingar som regeringen har angivit.

Det hade, herr talman, kanske också varit lämpligt att säga något om Stekenjokk, eftersom den frågan varit uppe i debatten. Men då jag vet att

det kommer att bli en interpellationsdebatt därom, vill jag begränsa mitt anförande till vad jag nu sagt.

Herr HOVHAMMAR (m):

Herr talman! Näringspolitiken utgör numera, och detta med all rätt, ett mycket betydande inslag i den politiska debatten. Det är ju trots allt på näringslivet som vårt välstånd beror. Därför är det av yttersta vikt att företagsamheten får arbeta under så gynnsamma förhållanden som möjligt. Därom tycker jag att alla borde vara överens, vilken politisk riktning de än representerar.

Långtidsutredningens huvudrapport och konjunkturinstitutets höstprognos är en inte särskilt stimulerande läsning för den som tror att vårt ekonomiska välstånd är en självklarhet som vi egentligen inte behöver anstränga oss för att behålla. Det årligen återkommande underskottet i bytesbalansen är ett varningstecken som vi långt tidigare borde fäst större avseende vid än vad som skett. Långtidsutredningen räknar med en lägre årlig ökning av bruttonationalprodukten än tidigare, och man anför att utrymmet för den privata konsumtionen måste bli ytterligt litet.

För oss yrkesverksamma skulle enligt huvudrapporten en konsumtionsökning av endast 1,8 procent per år vara önskvärd och nödvändig för att realisera samhällets andra angelägna syften.

Man kan onekligen dela utredningens pessimism om vårt intresse av att hålla uppe vårt personliga sparande genom att avstå från en viss konsumtion. Konjunkturinstitutets rapport innebar naturligtvis vissa ljuspunkter i den annars – måste jag konstatera – ganska mörka bilden, men även här råder en högst försiktig attityd beträffande möjligheterna att radikalt förbättra vår ekonomi.

Vi måste i dag alltså vidta krafttag för att förbättra produktionstillväxten, konkurrensförmågan och exportmöjligheterna inom näringslivet.

Det är naturligtvis med glädje vi ser att finansministern i sin nya budget satsar på att stärka industrins slagkraft. Men det är beklagligt att denna investeringsstimulans kommer så sent. För övrigt är det ganska betecknande för vår regering att man sätter in åtgärder på ett alltför sent stadium. Investeringslusten hos företagen har blivit mindre på grund av minskande lönsamhet. Det är i dag inte så många som vågar satsa stora pengar med dyra räntor som följd, när man vet att konjunkturen håller på att gå neråt och lönsamheten sjunker mot nollpunkten eller t. o. m. därunder. "Den hund som drivs i vall biter inga får", heter det. Jag tycker det är tillämpligt i denna fråga.

För övrigt behöver näringslivet inte bara investeringsmedel utan också kortfristiga krediter. Det finns, herr talman, åtskilliga små och medelstora företag i detta land som i dag har mycket svårt att skaffa fram medel för exempelvis inköp av de råvaror som man kanske behöver för att klara en stor order.

Det är framför allt denna starka kreditransonering – som egentligen inte är en ransonering utan ett totalstopp – som lett till att antalet konkurser i fjol beräknas ha stigit med ca 31 procent. När staten nu är återhållsam med sin upplåning är detta ett glädjande tecken, och det bör bidra till att öka tillgången på kortfristiga krediter för företagsamheten.

Jag tror emellertid att herr finansministern är alltför optimistisk när det gäller statens lånebehov; vi får väl senare se hur det blir med detta.

Det centrala i dagens läge är enligt min mening att vi skall satsa på ett expansivt näringsliv — de flesta är säkerligen överens härom. Men det gäller också att vidta åtgärder för att förbättra lönsamheten och därmed öka lusten att arbeta och utveckla de enskilda företagen. Familjeföretagens betydelse känner vi väl till. Hälften av våra löntagare inom handel och industri sysselsätts i mindre och medelstora företag. Dessa företags stora värde — antingen det gäller att överbygga konjunktursvackor, tjänstgöra som underleverantörer åt storföretag eller bidra till ökad jämlikhet och medinflytande — tror jag att de flesta av oss i dag är villiga att intyga.

Mot bakgrunden av förra årets ganska hätska angrepp mot de enskilda företagen och deras ägare är det i dag en lisa att studera det just i dessa dagar publicerade betänkandet om finansieringsinstitut för mindre och medelstora företag. I detta vet man inte hur väl man vill de mindre företagen — de tycks plötsligt vara mycket viktiga för vår gemensamma framtid.

Jag sade nyss, herr talman, att det gäller att förbättra lönsamheten i familjeföretagen, de s. k. egenföretagen. Denna lönsamhet är nämligen för närvarande skrämmande låg. Vi måste helt enkelt göra det möjligt att driva företag lönsamt, vi måste ge incitament till nyföretagande och expansion som bl. a. innebär säkerhet och trygghet för våra anställda.

Konkurrensen om resurserna är i dag alltför hård. Det finns inte pengar och medarbetare i tillräcklig utsträckning för allt som vi vill göra inom näringslivet, och detta gäller också den offentliga sektorn. Därför måste vi prioritera eller låna — det finns ingen tredje väg. Antingen får vi minska samhällets krav på pengar och arbetskraft eller också låna pengar och arbetskraft från andra länder. Finansministern aviserar nu ett försök att stimulera industrin med ett 10-procentigt investeringsavdrag. Detta är naturligtvis välkommet för de företag som i dag är vinstgivande.

På tal om vinst vore det väl nu ett lämpligt tillfälle att göra det lättare att använda investeringsfonderna för att ”förmå hästen att dricka” — ett välbekant uttryck som jag hörde på Bankföreningens årsstämma för en tid sedan. Men dessa medel vill finansministern tydligen reservera för helt andra ändamål än vad som avsågs när systemet med investeringsfonder infördes. Jag känner till fall där framgångsrika företagare i en annars hårt trängd bransch utan motivering vägrats att ta sina investeringsmedel i anspråk för utbyggnad och rationalisering, trots att företagen på det sättet kanske skulle ha kunnat suga upp en del arbetslösa människor inom samma näringsgren. Större generositet från statsmakternas sida när det gäller investeringsfonderna hade måhända skapat större investeringsvilja hos företagarna. Men lusten att detaljreglera näringslivet är tydligen alltför stor hos regeringen.

Investeringsavdrag och fondmedelsdisposition hjälper emellertid föga de företag som inga vinster har. Tror finansministern t. ex. att företag inom TEKO- och skoindustrin kan investera sig ur sin nuvarande kris? För näringsgrenar som arbetar utan vinst behövs andra åtgärder än skattelindring, eftersom de inte har någon nytta av skatteavdrag.

Det är för övrigt ganska anmärkningsvärt att regeringen inte har visat något nämnvärt intresse för TEKO- och skobranscherna. Här gäller det dock inte bara sysselsättningen för så och så många anställda och företagare utan också försörjningsläget för vårt land vid en eventuell framtida avspärrning. Det sägs att vi i en krissituation inte skulle ha skor till svenska folket för mer än en mycket begränsad tid. Varför har detta inte tagits upp i någon debatt om hur hög vår självförsörjningsgrad skall vara beträffande kläder och skor för att trygga försörjningen vid en avspärrning? Sanningen är att i dessa branscher pågår en enorm kapitalförstöring genom nedskrotning av maskiner, genom sönderslagning av en hel produktionsapparat. Följden blir att vi vid en eventuell avspärring inte kan improvisera för en tillräcklig produktion i folkhushållet. Då får vi måhända gå barfota.

Riksbanken har ju aviserat vissa lättnader i kreditrestriktionerna för exportindustrin. Sådana är i dagens läge en absolut nödvändighet och bör snarast följas av lättnader för näringslivet i övrigt, men det förutsätter en mycket snäv utgiftspolitik från stat och kommun under den närmaste framtiden. Jag vill i det avseendet säga att herr finansministern i årets budget har vågat göra ställningstaganden som vi inom näringslivet måste respektera.

Det finns emellertid, herr talman, också undantag. Jag vill i det sammanhanget nämna vår manuellt arbetande glasindustri, som huvudsakligen är förlagd till Småland. Den utgör vid sidan av sko- och TEKO-industrierna ett stort problem i dag, och detta problem har under senare år accentuerats för att nu ha blivit verkligt besvärligt. De för den småländska landsbygden så typiska och livsviktiga glasbruken läggs ned ett efter ett. Det innebär för de i sin yrkesutövning högt kvalificerade och meriterade anställda och deras anhöriga synnerligen svåra prövningar. Att få ett nytt, lämpligt arbete är i dag inte bara svårt utan nästan omöjligt, eftersom man många gånger blir hänvisad till en annan bransch, och det resulterar också rätt ofta i långa resor. Det vore ett hårt slag mot den småländska befolkningen, mot den småländska landsbygden och mot förtroendet för regionpolitiken om glasindustrin skulle tillåtas förtvina.

Många frågar sig ängsligt i dag: Är denna utveckling nödvändig? Finns det inget hopp om bättre tider, finns det inga förutsättningar? Svaret är: Det finns verkligen både hopp och goda förutsättningar. Redan nu är den manuella glasindustrin en i hög grad exporterande industri. 40 procent av årsomsättningen går på export. Exporten motsvarar för närvarande ett saluvärde av 50 miljoner kronor. Men det är ändå litet. Vi vet att det finns stora, ännu ganska oprövade exportmarknader och att de som redan prövats och utnyttjats har betydligt mera att ge. Inte minst gäller det sistnämnda Förenta staterna. En intensifierad, rätt upplagd marknadsbearbetning där skulle utan tvivel ge en god utdelning och verksamt bidra till att stabilisera branschen.

Problemet är emellertid att kostnaderna för en effektiv marknadsföring i andra länder ligger så högt att den manuellt arbetande glasindustrin med sina relativt små enheter inte kan klara av dem utan en ordentlig starthjälp. Staten har också – det vill jag här deklarerar – uppmärksammat problemet och vidtagit vissa positiva åtgärder, för övrigt

efter beslut i riksdagen; bl. a. utgår för närvarande ett exportstöd på cirka 500 000 kronor. Men om goda resultat skall uppnås är den summan alltför liten. Därför har också branschen begärt drygt tre gånger så mycket för fem år framåt.

För att klara situationen måste man alltså göra en betydande, målinriktad satsning på att vidga exportmarknaderna samtidigt som en viss, oundviklig koncentration måste till. Det krävs pengar för allt detta, och jag vågar hoppas att riksdagen kommer att visa större förståelse än vad regeringen nu har gjort i statsverkspropositionen. En helhjärtad satsning på den svenska konstglasindustrin skall — det är jag övertygad om — göra den till en lönande, nationalekonomisk tillgång, och med sina konstnärliga produkter kommer den att skapa goodwill för Sverige i utlandet.

Herr talman! Jag har i detta mitt inlägg betonat nödvändigheten av sparsamhet med statens och kommunernas utgifter, bl. a. för att skapa utrymme för en expansion av industrin — och då i första hand exportindustrin. Trots detta hävdar jag att man måste stödja den manuella glasindustrin. Jag har här försökt redovisa de sociala och ekonomiska skälen. Men — och det är för mig också väsentligt — ett stöd till svensk glashantering är även indirekt ett stöd till landets samlade exportindustri. Det har nämligen visat sig att svenskt konstglas ofta är en snöplög i främmande länder för andra svenska kvalitetsvaror.

Herr industriministern WICKMAN:

Herr talman! Denna remissdebatt har kanske inte fått precis det förlopp som en del av oss hade hoppats på men kanske det förlopp som många hade fruktat. Det har gått rätt lång tid innan de näringspolitiska frågorna kunnat komma upp till debatt, och jag vet att det är ganska många talare anmälda för att taga upp andra väsentliga frågor. Därför skall jag fatta mig kort. Jag har begärt ordet framför allt för att besvara vissa frågor som herr Gunnar Ericsson i Ätvidaberg strax före kvällsuppehållet ställde beträffande de statliga företagen. Litet av vad herr Sjönell sade vill jag också kommentera, ty liksom herr Gunnar Ericsson gav han uttryck åt föreställningar som på sina håll är mycket vanliga.

Herr Olhede, som har det för en statssekreterare ovanliga privilegiet att samtidigt vara riksdagsman, vilket gör att han kan avlasta departementschefen besvarandet av en del frågor, har väl indirekt givit svaret på herr Ericssons fråga om det är lusta eller nödvändighet som driver det statliga företagsengagemanget. Enligt herr Ericsson är det tydligen lustan mer än nödvändigheten. Vad herr Olhede här redovisade för kammaren tycker jag var värdefullt. Det gällde dels vardagens möda i Statsföretag, dels de ambitioner för organisation och vidareutveckling av den statliga företagssektorn som föreligger inom företaget.

Herr Ericsson säger — och det är han inte ensam om — att många statliga företagsengagemang under de gångna två, tre åren har framstått som onödiga, obegripliga och — på många håll — orosskapande. Detta exemplifierade herr Ericsson, såvitt jag kan minnas, bara med ett fall när det gällde nyetablering, nämligen det statliga etableringsbolagets beslut — det är ännu inte verkställt — att etablera skidtililverkning i Boden. I och

för sig är det naturligtvis inte obegripligt varför ett etableringsbolag med en lokaliseringpolitisk målsättning etablerar en skidfabrik i Boden. Men det finns i dag tre skidfabriker i Sverige, och enligt kritiken mot engagemanget skulle tillkomsten av ytterligare en skapa sådana svårigheter för dem att den lokaliseringpolitiska effekten skulle så att säga upphäva sig själv genom negativa effekter på annat håll.

Denna kritik mot SVETAB har förekommit också i pressen och även i den kommun där det företag som känner sig mest hotat av den kommande konkurrensen är beläget. Detta är egentligen rätt typiskt för vad som händer med statligt företagande. Hade ett privat företag blivit utsatt för konkurrens från ett annat privat företag skulle man ha accepterat detta som uttryck för marknadskrafterna, och det hade inte blivit någon diskussion om saken. Nu är det alltså ett statligt företag som engagerar sig, och då får vi denna diskussion. Den förs också, som vi kunde se i tidningarna häromdagen, när det gäller Kalmar verkstad, och vi kommer alldeles säkert att få ytterligare exempel på detta. Det kan i och för sig illustrera skillnaden mellan att bedriva statlig och privat företagande.

I första hand de ansvariga i etableringsbolaget har undersökt i vilken omfattning dessa farhågor är berättigade. Jag skall inte uppta kammarens tid med att redovisa materialet – dessutom vore det väl inte helt korrekt att göra det. Men jag skall inför utskottet och gärna för Gunnar Ericsson personligen redovisa de bedömningar som ligger bakom denna etablering. Såvitt jag kan bedöma är det en fullt försvarbar och till sina lokaliseringseffekter önskvärd etablering som sker här, förutsatt att det hela går i lås. De svårigheter som kan komma att uppstå på annat håll kan man då kanske tillskriva det statliga företaget. Men orsakerna kan trots detta vara helt andra.

Det skulle ta för lång tid att gå igenom alla de nyengagemang som har skett, men jag tror att man som ett allmänt påstående kan säga att för varje sådant engagemang är det mycket lätt att anföra uppenbara, rationella och förståeliga motiv. Därmed är inte sagt att alla engagemang kommer att lyckas. Man kan ha olika bedömningar därvidlag, men själva avsikten med engagemangen är i alla fall klar och redovisad.

Jag kan som exempel ta förvärvet av Dahlbergs industrier i Kramfors. Det var ett av lokaliseringsmedel uppexpanderat företag. Företaget hade utomordentligt stora svårigheter – det stod inför konkurshot. Då träder SVETAB in och förvärvar företaget. Det går med förlust i dag. Förhoppningen är att den förlusten skall kunna nedbringas och fås att helt upphöra. Man kan ha olika bedömningar när det gäller SVETAB:s kompetens att åstadkomma detta resultat. Men vad man inte kan ha mer än en bedömning av är vad som skulle ha skett i fall SVETAB inte hade trätt in. Företaget skulle ha lagts ned med åtföljande allvarliga sysselsättningseffekter i Kramforsregionen.

Jag tror att man på detta sätt kan gå igenom engagemang för engagemang. I enskilda fall får kanske de rätt som säger att satsningen kommer att misslyckas. Men motiven för satsningarna är ändock klara och redovisade och borde inte behöva föranleda den typ av frågor som Gunnar Ericsson här framställt och som han inte alls är ensam om att

framställa. Därför är det naturligtvis värdefullt att saken kommit upp till debatt.

Det är självklart att det har varit och kommer att vara ett viktigt mål för de statliga företagen att medverka i lokaliseringspolitiken. Andra engagemang med andra syften är också till sina motiv klart redovisade. Jag reserverar mig där som i alla andra fall för att vi inte vet om engagemangen kommer att lyckas. Vi har ASEA-ATOM – det är ett engagemang som är riskfyllt men där vi bedömt saken så att det med hänsyn till de långsiktiga verkningarna är försvarbart att ta risken.

Jag kan också anföra ett exempel som ligger rätt nära direktör Ericssons eget företag. Det är samgåendet mellan vårt utvecklingsbolag, SAAB och det amerikanska ITT i företaget STAN-SAAB. Vi har redovisat motivet för det engagemanget också. Jag skall här inte diskutera sakfrågorna utan redovisar bara vårt motiv. Och vi tror att den företagskonstruktionen, sammanförandet av SAAB:s produktion och kompetens med den som finns inom Standard Radio, definitivt tillför svensk elektronisk industri ökad konkurrenskraft. Det är det redovisade motivet, och det behöver inte uppfattas som uttryck för vare sig lusta eller nödvändighet utan som en allvarlig strävan att med statliga ägarengagemang förstärka den svenska industrins konkurrenskraft och därmed sysselsättningstryggheten för de anställda.

Då kan man säga – och herr Olhede var inne på den saken – att det borde finnas en plan för det framtida handlandet med statliga företag; nu framstår det som händer som slumpmässigt och tillfälligt. Jag kan hålla med om att det ligger en del i det talet. Vad som sker händer ju därför att det har uppstått problem som behöver lösas, och att ett statligt företagsengagemang framstått som ett lämpligt sätt att lösa det problemet. Men var de problemen och de situationerna uppstår bestämmer inte vi och inte heller vår motpart, utan det är utvecklingen som genererar sådana tillfällen och problem. Och i den meningen kommer mycket – både för staten och för det privata företagandet – att med nödvändighet framstå som oplanerat. Däremot måste man ha en beredskap för att lösa problemen. Den beredskapen är vi inte alls färdiga med ännu, men vi är sysselsatta med att bygga upp en beredskap som givetvis i sista hand skall basera sig på en genomtänkt uppfattning av de olika svenska industribranschernas önskvärda och rimliga framtida utveckling.

Detta är ett stort och svårt arbete, och självklart är att vare sig statliga myndigheter, verk, departement eller företag kan, och ännu mindre bör, bedriva det isolerat från industrin. Tvärtom är ett nära samarbete mellan samhälle, företag och de anställda i branschen förutsättningen för en genomtänkt branschpolitik. Det är också ett sådant samarbete som vi strävar efter att successivt bygga upp. Jag återkommer strax till detta, eftersom det har litet att göra också med det som herr Sjönell var inne på.

Sedan gav herr Ericsson i Åtvidaberg oss rådet att ligga stilla ett tag. Använd era personella och ekonomiska resurser till att konsolidera de företag ni har, organisera dem och se till att de sköts ordentligt, sade han. Jag håller med Gunnar Ericsson om att det är en central uppgift för oss

Nr 11

Onsdagen den
20 januari 1971

*Allmänpolitisk
debatt*

under de kommande åren att konsolidera de företag och engagemang vi har. Det måste vi ge prioritet. Med de krav på statliga engagemang i olika former som vi ständigt möter – inte bara från våra egna partivänner utan också från kommunalmän tillhörande den borgerliga oppositionen och från olika företag – är det mycket ofta som vi tvingas säga att vi för närvarande inte har resurser för att ta upp problemen. Det är inte så, som somliga kanske tror, att så fort det dyker upp ett företag som är till salu, så står vi parata att ingripa. Vi har inte de resurserna inte heller för alla de engagemang vi i och för sig finner önskvärda.

De attityder till statligt företagande som herr Ericsson i Åtvidaberg redovisade möter jag också ibland i diskussioner när diskussionen förs på ett allmänt plan. Jag möter dem däremot inte i de fall där ett konkret samarbete verkligen är etablerat. Min erfarenhet är att, såvitt jag kunnat bedöma, samarbetet med de konkreta projekten fungerat hyggligt och med en alldeles naturlig respekt och öppenhet från båda sidor.

Det är klart att statliga företag kommer alltid – det är inte bara riksdagsdebatterna som är exempel på det – att vara föremål för en hårdare och mera ingående kritik än vad privata företag är. Jag vet att det finns ledamöter i kammaren som anser att insynen i de statliga företagen ännu är för outvecklad. I varje fall är den betydligt mer utvecklad än insynen i de privata företagen. Och framför allt får den information som finns om de statliga företagen en spridning i massmedia och i andra informationsmedia som gör att vi får en mycket hårdare och mer öppen debatt om de statliga företagen än om de privata, trots vad som sägs om motsatsen.

Jag vill i det här sammanhanget framhålla att den kritik av Förenade fabriksverken, som statens, dvs. ägarens eget revisionsverk har verkställt och offentliggjort, också är ett exempel på hur förutsättningar skapas för en mer öppen diskussion om ett statligt företags – i detta fall ett affärsverks – drift än vad som skulle ha skett om det varit fråga om ett privat företag med vilket detta företag då jämförs.

Jag är helt övertygad om att det också i flera av våra stora företag görs bedömningar av verksamheten som på många punkter sammanfaller med de som riksrevisionsverket har gjort av vissa grenar av Förenade fabriksverkens aktivitet. Skillnaden är bara att när riksrevisionsverket säger något om Förenade fabriksverken är det en offentlig handling och det ges tillfälle att diskutera den, inte bara i riksdagens utskott, utan vi har också tillfälle att ha en öppen, allmän debatt om den i riksdagen och på annat håll.

De slutsatser som riksrevisionsverket har kommit till sammanfaller i många fall också med dem som verksledningen redan har kommit fram till. Det är väl inte en slump att slutsatserna sammanfaller i så hög grad. Vi har i departementet ännu inte haft tillfälle att i detalj studera rapporten, och därför kan jag inte i dag ta ställning till den. Vi får alldeles säkert tillfälle att återkomma till den när vi s. a. s. på båda sidor haft tid att verkligen smälta innehållet i den.

Jag vill avslutningsvis säga ett par ord till herr Sjönell. Han menade att det inte blev så mycket av näringspolitiken. Ja, han sade det inte men han menade att det faktiskt var ett propagandaberg som födde en rätta;

rättan skulle vara Investeringsbanken. Men herr Sjönells respekt för sanningen vaknade snabbt, kanske därför att han påminde sig att centerpartiet som bekant stödde förslaget om en investeringsbank i riksdagen år 1967. Efter denna reträtt skall jag inte i kväll ta upp tiden med att diskutera bankens verksamhet.

Det har inte hänt någonting, säger herr Sjönell, med undantag alltså för Investeringsbanken. Uppenbarligen har, att döma av den debatt som herr Gunnar Ericsson i Åtvidaberg inledde här, det tvärtom hänt alldeles för mycket åtminstone när det gäller de statliga företagen. Men låt mig understryka vad herr Olhede sade: de statliga företagen får icke identifieras med näringspolitiken. De är *ett* av instrumenten, ingalunda det exklusiva instrumentet att bedriva näringspolitik. Det är ett egendomligt missförstånd som uppenbarligen bottenar i att man icke läser våra näringspolitiska program eller inte vill förstå dem. Den tekniska forsknings- och utvecklingspolitiken är ett näringspolitiskt medel som har utvecklats under de senaste åren. Länsplaneringen, riksplaneringen, den vidareutvecklade regionpolitiken, arbetsmarknadspolitiken — allt detta är olika instrument för att förverkliga näringspolitikens målsättningar. Därför är hela budgeten full av näringspolitik, och den debatt som skall äga rum senare här i dag om arbetsmarknadspolitik och regionpolitik blir också en näringspolitisk diskussion. Därför är det en självklarhet, vilket jag avslutningsvis vill upprepa, att näringspolitikens kvantitativt viktigaste uppgift är att påverka den privatägda industrin. Det är de företagens konkurrenskraft, sysselsättningstrygghet och arbetsförhållanden, de företagens arbetsmiljö liksom deras yttre miljöeffekter som i det samhälle vi lever i måste vara huvudmålet för vad vi lägger in i begreppet näringspolitik. Det är självklart att det är på det sättet, och det underströks också mycket starkt av statsministern i hans anförande i går.

Det finns en uppgift när det gäller näringspolitiken — och då kan jag sammanknyta herr Ericssons i Åtvidaberg krav på en mera långsiktig plan för de statliga företagen och herr Sjönells efterlysande av en vidareutveckling av näringspolitiken — som jag vill gå in på litet närmare, nämligen industripolitik i meningen en genomtänkt branschpolitik.

Herr Hovhammar tog exempelvis upp TEKO-industrin. Regeringens ställningstagande till TEKO-utredningens slutbetänkande redovisas i årets statsverksproposition. Det är att göra våld på verkligheten, herr Hovhammar, att påstå att statsmakterna inte visat något nämnvärt intresse för TEKO-industrin. Det finns ingen bransch för vilken så stora och samlade insatser gjorts som för just TEKO-industrin. Att de insatserna icke räcker för att lösa hela branschens problem i meningen att bevara den oförändrad är självklart och har heller aldrig varit avsikten. Också de beredskapsförsörjningsfrågor som herr Hovhammar tog upp har diskuterats och kommer, såsom också anmälts i statsverkspropositionen, att göras till föremål för en särskild utredning. Det är en rätt komplicerad fråga som jag inte skall gå in på; det kan vara skäl att nu låta den bli föremål för en mera genomlysande utredning.

Också den manuella glasindustrin tog herr Hovhammar upp. Det är en industribransch som liksom TEKO-industrin har speciella svårigheter. När vi som här kommer in på de konkreta problemen visar det sig — och det

har vi alltid hävdat – att det inte går att bara med generella medel lösa de svåra strukturanpassningsproblem som svensk industri är invecklad i. Det finns för närvarande ett speciellt exportprogram för glasindustrin. Det programmet fick, som herr Hovhammar mycket väl vet och som jag därför inte nämner för honom utan för kammarens övriga ledamöter, en sådan utformning att det skulle stimulera till samordnade exportaktioner och därigenom skapa ett incitament hos de enskilda glasbruken att samarbeta med varandra. Jag tror att glasindustrin nu befinner sig en så pass svår situation att tiden börjar bli mogen för en mera genomgripande strukturdiskussion med branschen. Jag har sagt tidigare till branschen att vi är beredda att ta upp en diskussion om lämpliga former för statens medverkan i en sådan utveckling.

En annan industri, som dessutom regionalt sett ligger inom delvis samma områden som glasindustrin, är träindustrin. Den är en industrigren beträffande vilken vi måste söka finna former som gör det möjligt att undvika alltför svåra produktions- och sysselsättningsproblem.

Varvsindustrin är en annan bransch, där industripolitiken har arbetat länge – mycket på utredningsplanet, vilket är nödvändigt och ofrånkomligt. Där finns ett program för ett utvecklat forskningsstöd, större än för någon annan näringsgren i detta land. Det finns ett kreditgarantisystem, som har varit avgörande för varvsindustrins bestånd. För närvarande pågår, som alla intresserade har sig bekant, en diskussion mellan industridepartementet och de stora varven om lämpliga samverkansformer varven emellan.

Om vi ser längre framåt i perspektiven – jag gör det i katalogens form för att peka på de näringspolitiska uppgifter som vi står inför – frågar man sig, hur den svenska skogsindustrin skall expandera. Hur bedömer vi virkestillgången? Hur löser vi de svåra lokaliserings- och miljöproblemen? Hur bestämmer vi inriktningen av den expansion som jag anser bör komma? Vi måste ta ställning till den petrokemiska industrins utveckling. Vi har dataindustrin som i de flesta betydande europeiska industriländer är föremål för intresse från statsmakternas sida.

Dessa uppgifter tar tid. Det finns inte några färdiga enkla program. Jag har sagt att skall vi komma fram till en väl underbyggd syn på dessa branschers framtidsproblem, krävs ett integrerat samarbete mellan samtliga parter. Detta är vi invecklade i för närvarande. Resultaten av detta arbete kommer att redovisas successivt, vilket betyder att vi kommer att få tillfälle under denna riksdag och under kommande riksdagar under 1970-talet att diskutera näringspolitiken i alla de former i vilka den bedrivs. Vi kommer också i högre grad att få diskutera den branschinriktade industripolitiken.

Därför, herr talman, vill jag framhålla att industripolitiken och näringspolitiken inte är någonting som har uppfunnits på en socialdemokratisk partikongress i partitaktiska syften, utan den är uttryck för konkreta behov som föreligger i samhället. De problem utvecklingen aktualiserat möter vi även i alla andra industrialiserade länder. Givetvis kommer våra lösningar att bestämmas av våra värderingar, på samma sätt som en borgerlig industripolitik – även om vi kanske utgår från samma analys av verkligheten – kommer att välja andra medel och andra

Herr ERICSSON i Ätvidaberg (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag tycker att det var hederligt och förhoppningsfullt av herr Wickman att beröra de svagheter som även han själv känner i den statliga företagsamheten. Jag tycker också att det var bra att vi fick ett löfte om öppnare insyn och en debatt. Jag tycker själv att det är roligt om ett statligt företag lika väl som ett privat går bra.

Herr Wickman! Vanliga föreställningar behöver inte vara felaktiga föreställningar. Vi har talat om lustans drift och nödvändigheten såsom incitament för att skaffa företag. När det gäller skidfabriken – jag har bara tre minuter på mig – delar jag inte synpunkterna att den etableringen är riktig. Min uppfattning omfattas av träindustrin, och jag hemställer om omprövning.

När det gäller samarbetet mellan SAAB och ITT tror jag det ligger så till, att utvecklingskostnaderna är så höga att det där kanske finns skäl för samarbete. Det är nödvändigheten som har drivit fram det samarbetet.

Herr Wickman sade också att det ofta är en tillfällighet som avgör huruvida staten skall överta ett företag. All right. Men om staten har löst uppgiften och satt företaget på fötter, skall då staten som läkare för evigt behålla patienten? Kan man inte skicka i väg honom ut på den fria marknaden igen?

Om man nu har fått tag på ett företag händer det ofta att man måste placera in det någonstans. Ja, då söker man ett motiv, och framför allt vill man kunna foga in det motivet i ett mönster. Men därvidlag kvarstår för mig lika många frågetecken nu som tidigare.

Herr Olhede talade så vackert om AB Statsföretag att jag blev riktigt rörd. Om aktierna vore noterade på börsen undrar jag, om jag inte skulle slänga in en köporder i morgon. Måtte den här romantiska bilden motsvaras av en lika skön verklighet, herr Olhede!

Herr SJÖNELL (c) kort genmäle:

Herr talman! Jag är ledsen över att jag inte ens efter industriministerns anförande, där han, om jag får uttrycka saken så, försökte skissera vad den socialdemokratiska näringspolitiken är för något, är särskilt övertygad om att jag hade fel i mitt förra inlägg. Jag kritiserade de alltför yviga parollerna om den näringspolitik som regeringen har initierat – eller kanske det är den socialdemokratiska partikongressen som har initierat den. Denna näringspolitik har blivit alltför torftig, och man har inget samlat program. Jag skall inom kort återkomma till det.

Herr Wickman tog nog alltför hårt vid sig. Mitt uttalande om Investeringsbanken var inte så illa ment som han tolkade det. Investeringsbanken är en hjärtesak för herr Wickman, det vet vi alla, och han säger att jag i mitt förra anförande kritiserade Investeringsbanken genom att påstå att de stolta parollerna om näringspolitiken verkade avslagna på berget födde en råtta. Och sedan tillade jag, och jag ber nu att få citera ur mitt eget manuskript: ”en del elaka människor kallar denna råtta för Investeringsbanken, vilket jag faktiskt tycker är elakt”.

Men därefter kommer det väsentliga, det som sammanfattar min personliga inställning till Investeringsbanken, som jag hade redan när centerpartiet behandlade propositionen i ärendet och då partiet intog en nästan till hundra procent positiv ståndpunkt. Enligt manuskriptet sade jag: "Investeringsbanken var ett riktigt initiativ som rätt skött kommer att vara av betydelse för det svenska näringslivet."

Litet längre fram i mitt anförande heter det: "Denna bank är alltså ett positivt inslag, men den kan naturligtvis icke ensam vara och verka näringspolitik." Just det! Jag tror inte man kan ta miste på att jag har en positiv inställning till Investeringsbanken. Men jag har sagt att det har anförts kritik mot den och att kvintessensen är att Investeringsbanken inte ensam kan representera ett näringspolitiskt program.

Herr Wickman pekade på Statsföretag, arbetsmarknadspolitiken, lokaliseringpolitiken osv. Allt detta är bra, men vad jag efterlyste var ett samlat näringspolitiskt program där man sammanväger olika element i arbetsmarknadspolitik, lokaliseringspolitik osv. och där man även tidsmässigt anger vad som skall prioriteras. Först då kan det bli fråga om näringspolitik, inte förr.

Herr OLHEDE (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag tror att herr Ericsson i Åtvidaberg råkade koppla in fel kanal då han lyssnade på mig. Han sade att jag höll ett romantiskt anförande. Tvärtom, herr Ericsson, jag underströk – vilket kan läsas i protokollet – att vi har ett mycket hårt arbete framför oss inom den statliga företagsamheten.

Herr ERICSSON i Åtvidaberg (fp) kort genmäle:

Herr talman! Om herr Olhede nu dementerar läget beträffande Statsföretag AB får jag väl ta tillbaka detta om min köporder i morgon.

Herr MAGNUSSON i Borås (m) kort genmäle:

Herr talman! Industriministern sade att det inte blir någon kritik om ett enskilt företag startas i konkurens med andra enskilda företag. Nej, det blir det väl i allmänhet inte. Om ett enskilt företag, som lyder mycket hårt under de ekonomiska lagarna, sätter i gång en verksamhet, så finns det nog i allmänhet förutsättningar för att konkurrera på området och en ytterligare marknad där. Så förhåller det sig inte när det allmänna engagerar sig för en företagsverksamhet.

Jag begärde ordet närmast när jag hörde industriministern säga att man har ett genomtänkt program för den nyetableringsverksamhet som statsmakterna bedriver. Det må vara att ni har ett sådant program, men jag kan inte underlåta att ställa frågan om det verkligen finns ett genomtänkt program bakom när Förenade fabriksverken startar ett konfektionsföretag i Ängelholm, som ligger i en överhettad zon. Resultatet blir här att ett av det allmänna i stödområdet understött företag får släppa till sin tillverkning för det nya statliga företaget.

Om det är den typen av genomtänkta program som ni följer när ni startar nya företag, då tycker jag att det finns all anledning att rikta kritik mot er nyetableringsverksamhet.

Det var intressant att höra industriministern här räkna upp den ena branschen efter den andra. — Han tog med nära nog halva det svenska näringslivet — när det gäller företag som har besvärligheter och som är föremål för hans omsorger och omtanke. Kan det inte möjligen vara så, herr industriminister, att det är ett stort fel på den allmänna ekonomiska politik som under de senare åren förts i vårt land, när vi kommit in i en sådan situation att så många branscher befinner sig i besvärligheter?

Herr HOVHAMMAR (m) kort genmäle:

Herr talman! Industriministern erkände att regeringen inte fullföljt den beredskap som behövts när det gäller skor och textil men att man nu äntligen genom en särskild utredning försöker klarlägga situationen. Detta är i och för sig bra, men åtgärderna har i detta fall som i så många andra satts in för sent.

När det sedan gäller TEKNO och skogsindustrin konstaterar jag här att investeringsavdrag och fonddispositioner inte hjälper de företag som inte kan redovisa några vinster och som befinner sig i en svår situation. Detsamma gäller i viss mån min egen bransch, glashanteringen. Här behöver man vidta andra åtgärder, och jag emotser med intresse de diskussioner som herr Wickman nu utlovat i fråga om glasindustrin. Jag tror att vi skulle kunna diskutera oss fram till en hel del positiva synpunkter. Jag upprepar att vad som hittills framkommit är alltför litet för att någonting skall kunna uträttas.

Herr industriministern WICKMAN:

Herr talman! Först ett klarläggande! Jag sade, herr Magnusson i Borås, att det för varje statligt företagsengagemang som har genomförts under de gångna åren finns redovisade fullt rationella och begripliga motiv. Jag har inte gått så långt att jag sagt att företagsengagemangen varit led i ett allmänt genomtänkt program, men jag vill bestämt hävda att det inte skett någon etablering framdriven — som herr Magnusson vill göra gällande och som har gjorts gällande i debatten över huvud taget — av någon doktrinär lusta att starta statliga företag. Varje engagemang har genomförts för att täcka ett klart föreliggande behov. Sedan har vi olika uppfattningar om detta är det riktiga sättet att täcka behovet, men då diskuterar vi en annan fråga.

Det konfektionsföretag som fabriksverken har förvärvat gällde inte — som herr Magnusson säkert vet — någon nyetablering, utan det var fråga om ett företag i Ängelholm som hotades av nedläggning. Fabriksverken hade inte kapacitet i sin egen verkstad att producera ifrågavarande konfektionsartiklar, och fabriksverken har faktiskt ända tills herr Magnusson står här i talarstolen och påstår motsatsen trots att man härmed gjorde en insats också för att lösa ett problem för de inom konfektionsföretaget sysselsatta.

Jag känner inte till det andra företag som här nämndes och som skulle ha övertagit den produktion som alltså var på väg att försvinna i Ängelholm. Jag vet inte om herr Magnusson är ute efter att man skulle ha låtit konfektionsföretaget falla och i stället flyttat över ordena till det andra företaget. Det var alltså inte så att FFV etablerade sig som ny

företagare på konfektionsområdet i en överhettad zon, utan det var ett existerande och nedläggningshotat företag som FFV övertog.

En fråga som väl egentligen var retorisk och som framställdes av herr Magnusson var, om det inte är något fel på den allmänna ekonomiska politiken, när så många branscher som jag här räknade upp befann sig i svårigheter. Låt mig endast påpeka att jag inte sagt att alla de branscher jag räknat upp hade svårigheter. Vissa av dem hade det naturligtvis, och det är ofrånkomligt att branscher med akuta svårigheter alltid kommer först när det är fråga om att göra insatser – de har en naturlig politisk prioritet. Flera av de branscher jag räknat upp är emellertid branscher som enligt en allmän uppfattning är i behov av statliga insatser för att den expansionskraft som finns i branscherna verkligen skall kunna tillvaratas.

Jag nämnde exempelvis datatekniken. Det har varit en självklarhet i mycket större industriländer än Sverige att det förs en politik för dataindustrin. Detta gör man i Tyskland, i Frankrike och i England. Det är helt naturligt att vi diskuterar hur denna politik skall se ut i Sverige.

Att den svenska TEKNO-industrin har problem är riktigt, men det är problem som den sannerligen delar med TEKNO-industrin i hela den industriella världen. Herr Magnusson bör nog söka hitta litet mer övertygande bevis för att den svenska ekonomiska politiken har varit felaktig än de argument han här använde.

Herr Ericsson i Åtvidaberg frågade: Kan staten aldrig sälja ett företag? Jo, det kan staten visst göra. Jag tänker då inte på en försäljning på grund av att verksamheten inte till rimliga kostnader kan drivas vidare, t. ex. Duroxfallet. Det fanns ett företag i Laxå som staten sålde till Rockwool AB av precis samma skäl som anförs i andra sammanhang och när det gäller andra företagsgrupper, nämligen att företaget bättre passade in i en annan konstellation än i den statliga grupp det tillhörde. På samma grunder överlät vi en gruva till Stora Kopparberg; den passade bättre i Stora Kopparbergs ägo än i statens ägo.

Det är ju målet i det konkreta fallet med det statliga företaget som är det väsentliga – inte formen för företaget.

Herr MAGNUSSON i Borås (m) kort genmäle:

Herr talman! Det är helt riktigt – och jag har inte sagt något annat heller – än att det var ett litet företag i Skåne som FFV övertog. Men situationen är att detta företag har byggts ut väsentligt på basis av ett avtal som slutits mellan Landstingens inköpscentral, LIC, och Förenade fabriksverken och att det avtalet har varit föremål för en ganska ingående kritik från näringsfrihetsombudsmannen. Enligt de uppgifter jag har fått är det denna utökade produktion som sannolikt kommer att konkurrera ut det arbete som i dag utförs av en fabrik i ett stödområde som erhållit samhällets stöd. Jag skulle kunna nämna namnet på det företaget, men jag vill inte göra det här i kammaren.

Jag tycker inte att man kan säga att det vittnar om ett genomtänkt program, om det allmänna skall driva sin näringsverksamhet på detta sätt.

När sedan herr Wickman säger att det alltid finns ett motiv bakom varje handlande kan jag inte låta bli att fråga: Vad fanns det exempelvis

för motiv som gjorde det nödvändigt för staten att köpa Idars tomtbolag?

Nr 11

Onsdagen den
20 januari 1971

Herr JOHANSSON i Norrköping (s) kort genmäle:

Herr talman! När nu herr Magnusson i Borås återigen varit uppe i talarstolen kanske jag får återkomma och ge honom de siffror som jag inte hade tidigare.

Jag har räknat ut att den borgerliga oppositionen använde 114 sidor i protokollet fr. o. m. i går fram till klockan 16.00 i dag. För man till oppositionen även vänsterpartiet kommunisterna har oppositionen tillsammans använt 126 1/2 sida i protokollet. De socialdemokratiska talarna – från regeringsbanken och i övrigt – har använt 51 1/3 sida under samma tid.

Jag anser att herr Magnusson skall ta tillbaka det han tidigare sade, att jag inte hade tagit hänsyn till att regeringen har rätt att använda hur mycket tid som helst. Siffrorna visar ändå hur skev debatten tidsmässigt hittills har varit.

Jag skulle egentligen inte blanda mig i saken, men när herr Ericsson i Åtvidaberg säger att han ångrat sig och inte är benägen att köpa aktier i Statsföretag, efter vad han nyss fått höra, så vill jag gärna anföra en synpunkt. Herr Ericsson i Åtvidaberg, som är ordförande i ett börsnoterat företag, bör veta att det växlar på detta område. Ibland går kurserna uppåt och ibland nedåt – det har han nog själv erfarenhet av.

Herr WEDÉN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill egentligen framställa en fråga till herr Wickman. Han sade nyss att det – såvitt jag förstod honom rätt – i vart och ett av de fall där Statsföretag hade ingripit fanns rationella överväganden och rationella motiv, även om han i och för sig medgav att det hela inte var insatt, och enligt hans mening ännu inte kunde vara insatt, i någon större sammanhängande plan med en mer allmän målsättning.

Herr talman! Den fråga jag vill framställa till herr Wickman äger anknytning till det anförande jag höll tidigare i dag. Dessa motiv med rationell bakgrund som herr Wickman nu åberopar står, såvitt jag kan finna, i mycket dålig samklang med den målsättning av mer doktrinär typ – om jag får använda det uttrycket – som herr Wickman presenterade ganska snart efter 1968 års val. I den då angivna målsättningen kom verkligen fram en lust att – jag tror att jag använder herr Wickmans eget uttryck rätt – för statlig företagsamhet förvärva en växande del av näringslivet över huvud taget.

Jag kommer inte ihåg exakt vilken procentsiffra, som herr Wickman då nämnde, men det var fråga om en hög siffra. Jag tror knappast att den kunde vara grundad på några rationella motiv utan snarare på en politiskt baserad önskan. Om det är så, herr talman, att vi med ledning av herr Wickmans senaste anförande kan konstatera att denna mera doktrinärt grundade önskan har försvunnit och att det nu finns en bättre grundval för rationella överväganden i diskussionen om olika handlingsalternativ när det gäller statens förvärv av eller samverkan med företag i enskild ägo, har det skett en förändring i herr Wickmans inställning, som är värd att

*Allmänpolitisk
debatt*

notera. Om herr Wickman ville bekräfta detta, skulle jag för min del hälsa det med tillfredsställelse.

Herr MAGNUSSON i Borås (m) kort genmäle:

Herr talman! Herr Johansson i Norrköping tog återigen upp den lilla debatt, som vi förde före middagspausen. Jag vill bara säga till herr Johansson i Norrköping att jag inte har anmärkt på det förhållandet att en del statsråd har yttrat sig från denna talarstol under de två senaste dagarna. Vad jag gjort är bara att jag – efter det att herr Johansson hade redovisat hur många talare från den borgerliga oppositionen och från vpk, som hade yttrat sig i debatten under dessa två dagar medan endast ett mindre antal socialdemokrater hade gjort inlägg – påpekade att han samtidigt borde ha redovisat hur många timmar statsråden talat, alldenstund de inte har någon tidsbegränsning vare sig i repliker eller i huvudanföranden.

Jag är den förste att understryka att det för trevnadens skull är angeläget att det blir så korta anföranden som möjligt i kammaren. Men att gå så långt som herr Johansson tydligen önskar, dvs. att försöka sätta munkavle just på oppositionen, vill jag inte göra. En debatt av detta slag har väl anordnats just för att bereda oppositionen tillfälle att säga vad den tycker om regeringspolitiken. Det är därför mindre klädsamt när en representant för regeringspartiet agerar som ett slags expert på hur oppositionen skall uppträda.

Herr JOHANSSON i Norrköping (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill inte sätta munkavle på oppositionen – det torde också vara en skäligen svår uppgift. Jag skall nu bara säga det till herr Magnusson i Borås att statsråden finns med i den beräkning som jag har gjort och som klart visar vilken dominans oppositionen haft i debatten. Herr Magnusson ville inte tro på detta under den diskussion vi hade före middagsrasten, men det är ett faktum att så är fallet. Läs protokollen och räkna själv! Jag har rätt i det påstående jag har gjort.

Herr industriministern WICKMAN:

Herr talman! Artigheten kräver att man svarar på en fråga, och jag skall också göra det, även om herr Wedén kanske blir besviken på svarets innehåll. Jag är dessvärre, herr Wedén, precis likadan i dag som jag varit tidigare. Vad jag nu sagt om statligt företagande och om motiven därvidlag är precis detsamma som jag sagt vid många andra tillfällen.

Det procenttal, som jag skulle ha angivit efter 1968 års val och som herr Wedén inte kunde erinra sig, behöver han inte anstränga sig för att komma ihåg. Jag har aldrig uppgivit något sådant procenttal. Det var en journalist som gjorde det.

Självfallet kommer, förutsatt att den statliga företagspolitiken lyckas, denna att växa i omfattning. Hur mycket den kommer att växa är något som jag vägrar att ha en fixerad målsättning för, eftersom tillväxten kommer att ske i den takt som de statliga företagens egen kompetens möjliggör. Om t. ex. herr Olhede är duktig, kommer det hela att gå snabbare än om han är mindre skicklig.

Herr NYGREN (s):

Herr talman! Under de senaste åren har en rad initiativ tagits av regeringen för att bygga upp en aktiv näringspolitik här i landet. Regeringen och riksdagen har etappvis skapat instrument för denna näringspolitik, dock inte utbyggda till den kapacitet som många av oss önskar. I de sysselsättningssvaga delarna av landet har förväntningarna på den nya näringspolitiken varit särskilt stora, och där är samtidigt besvikelsen mycket stor över den privata storindustrins svaga intresse för medverkan till att åstadkomma ett regionalt väl balanserat sysselsättningsläge. Därför kommer ofta just från de nordligaste delarna av landet de kraftigaste ropen på vidare samhällsåtgärder på den näringspolitiska sektorn.

En viktig målsättning för vår näringspolitik är att skapa en produktion som tryggar sysselsättningen och reallöneutvecklingen. Hur ligger det då till med sysselsättningen? Vi kan konstatera att den bistra verkligheten under de senaste tre månaderna åtminstone för den åttandedel av landet som Västerbottens län utgör har korrigerat den beskrivning av sysselsättningsläget i de s. k. skogslänen som återfinns i årets statsbudget. På s. 2 i det avsnitt av budgeten som handlar om inrikesdepartementet talas om en påtaglig nedgång av arbetslösheten även i landets norra delar. Den beskrivningen var riktig för Västerbottens del fram till oktober månad i fjol, men under de tre senaste månaderna har det inträffat en mycket kraftig försämring av sysselsättningsläget. Arbetslösheten har ökat till långt över motsvarande månadsnoteringar de senaste åren, och utbudet av lediga platser har gått ned i samma takt. Man har tydligen börjat få känning av det bortfall av sysselsättning som blir en följd under 1970-talet av att den ökning av arbetstillfällena som en utbyggnad av Vindelälven hade beräknats medföra inte kommer till stånd.

Västerbotten har för närvarande en särskilt svår sysselsättnings-situation. Sedan oktober månad har ett flertal företag i länet meddelat att de planerar driftinskränkningar och nedläggning av arbete. Redan nu har på grund härav hundratals länsbor friställts, och ytterligare flera hundra arbetstagare väntar på definitiva friställningsbesked. Vid januari månads räkning hade Västerbotten 3 400 arbetslösa. Det är ungefär 800 fler än vid motsvarande tid för ett år sedan. Likadant var det i november och december månad.

Vi kan ju tänka oss samma arbetslöshetssituation över hela landet. Då skulle vi i dag ha haft betydligt över 100 000 personer i arbetslöshetsköer på arbetsförmedlingarna runt om i Sverige, dubbelt så många som vi i verkligheten har. Då skulle säkert riksdagsmän från alla delar av landet ha ropat på extraordinära samhällsåtgärder och näringspolitiska satsningar för att åstadkomma arbete i sin landsända. Då skulle i detta inledande skede av den nya riksdagen interpellationer ha haglat över regeringens ledamöter med krav på omedelbara besked om nya jobb. Och den nu pågående remissdebatten skulle helt ha dominerats av inlägg om arbetslöshetsproblem.

Men nu är arbetslösheten inte ett problem jämnt fördelat över hela Sverige. Dagens friställda, utan möjlighet att snabbt få jobb inom sin egen landsända, finns huvudsakligen i de nordligaste länen. Därifrån kommer

Nr 11

Onsdagen den
20 januari 1971

*Allmänpolitisk
debatt*

också de få ropen här i riksdagen under remissdebatten på åtgärder från samhällets sida för att skapa jämlikhet i fråga om sysselsättningen olika landsdelar emellan, likaså kraven på ytterligare satsningar på de näringspolitiska instrument som samhället byggt upp och kraven på arbetsmarknadspolitiska åtgärder. Detta är mycket angelägna krav från f. n. 23 000 norrlänningar och deras anhöriga, krav som alltid prioriterats inom arbetarrörelsen. Nu gäller det sysselsättningsproblem framför allt i en begränsad del av landet, men de är lika angelägna fördenskull.

Sedan många år tillbaka har man ropat på åtgärder – huvudsakligen från regeringens sida – för att åstadkomma en näringspolitisk utveckling som kan skapa arbete i Norrland. Industrin och den privata företagsamheten har kommit mycket lindrigt undan i diskussionen om den regionala obalansen. Ändå är det med den enorma dominans av privatföretagsamhet, som vi har här i landet och särskilt i Västerbottens län, just den privata industrin som haft de bästa förutsättningarna att genom en geografiskt riktigt avvägd näringslivsutveckling skapa en över hela landet jämn sysselsättning under de gynnsamma förhållanden som präglat vårt näringsliv en längre tid.

Industrin som naturligt borde ha tagit ansvaret för arbetskraften har sluppit ifrån detta. Samhället har fått ordna arbetare till de fabriker som industriägarna låtit bygga på de ur enbart snäva företagsekonomiska synpunkter lämpligaste platserna. Det har staten gjort genom en kraftig satsning på arbetsmarknadspolitiken. Denna satsning har också inriktats på att skapa trygghet för den arbetskraft som företagarna funnit för gott att ställa utan arbete när konjunkturen svängt, när lönsamheten inte längre varit tillräckligt god eller när den anställde av ålder, nedslitning eller av andra orsaker drabbats av handikapp.

De omflyttningar av arbetskraft som förekommit huvudsakligen från norr till söder har varit dyrbara för samhället. Vad de kostar enbart i form av utökat bostadsbyggande och mera samhällsservice i utvecklingsområdena finns det dessvärre inga beräkningar på.

Något sentida tillnyktrande från industrin i Syd- och Mellansverige med utvecklingsplaner har vi inte märkt sedan samhället startat satsningarna på den nya näringspolitiken och på norrlökaliseringsstödet. Alltjämt planeras och nybyggs industrierheter för miljardbelopp i delar av landet, där man redan nu har stor brist på arbetskraft, i områden där man i dag har upp till åtta lediga jobb att erbjuda till var och en som råkar bli arbetslös.

Att samhället satsar miljardbelopp på att försöka sprida industriell utveckling norrut tycks ha gått de flesta företagare i de övriga delarna av landet förbi. Den 1 juli i fjol drogs den nya lokaliseringspolitiken i gång. Den innebär ytterligare fördelar utöver dem som gällde under den femåriga försöksperioden för företag som bygger i Norrland.

Hur har då denna förbättrade lokaliseringspolitik tagits emot? Jag vill vädja till regeringen och kanske närmast till industriministern att studera utvecklingen. Är den likadan i hela stödområdet som i Västerbotten, då finns det anledning till oro. I Västerbotten inlämnades under de sista sex månaderna 1970, alltså det första halvåret med den nya lokaliseringspolitiken, endast tolv ansökningar om stöd. Under första halvåret med det

tidigare gällande lokaliseringsstödet, alltså 1965, visade 54 företagare intresse av att lokalisera till eller bygga ut i Västerbotten.

Detta kan vara ett tecken på att de norrländska företagen som åren 1965–1970 tog den absoluta merparten av lokaliseringsstödet nu har mättat behovet av utbyggnad. Skulle det vara så återstår för regering och riksdag endast att tillgripa en starkare styrning från samhällets sida av vårt lands industrisektor. Förhoppningarna om att industrin själv genom den aktivitet som Industriförbundet utlovade 1969 skulle klara utvecklingsbalansen har inte infriats.

Nu säger man att bristen på information om Norrlands fördelar och näringslivets utvecklingsmöjligheter där bidragit till den situation som vi tycks ha hamnat i. Jag tror att det ligger en del i detta påpekande. TV-teaterns, radions och TV:ns program och reportage från Norrland, inte lokalt men centralt producerade, och skildringar om landsbygden i storstadspressen och veckopressen samt framställningarna i många teaterpjäser har säkert bidragit till att skrämja industrin från att söka sig norrut. Man har lyckats skapa en föreställning om Norrland som en landsdel i snabb avveckling.

Turister i Norrland från Syd- och Mellansverige visar oftast stor förvåning när de finner ett annorlunda Norrland än det de väntat möta. De säger sig ha varit beredda att få se ödegårdar i massor, renskiljningar som skådespel och människor med en mängd problem. Men de har i stället funnit samhällen med en service som överträffar den som finns i andra delar av landet. De har med jämna mellanrum vintertid hört talas om köldrekord i Myrheden, men de har sommartid kunnat semestra i norra Norrland med ett sommarväder som under många år har varit det allra vackraste i landet. Det har man dock talat tyst om. Tack vare statliga skatteutjämningsmedel till kommunerna och statliga beredskapsarbeten har det varit möjligt att skapa en modern samhällsservice och samhällsutveckling i så gott som alla Norrlandskommuner.

Vore företagare och andra som kan påverka näringslivets utveckling i Norrland riktigt informerade om landsdelens alla fördelar, skulle det säkerligen vara betydligt lättare att vinna förståelse för de lokaliseringspolitiska strävandena. Norrland har också en tillgång som väger tungt i dag: en arbetskraftsreserv som väntar på jobb, en väl utbildad, stabil och erkänt pålitlig arbetskraft. Den tillgången är långt större än vad arbetslöshetssiffrorna visar, eftersom här finns en okänd men säkerligen mycket stor dold arbetslöshet.

Alla dessa fördelar måste bli kända; landsdelen måste saluföras bättre om näringslivsutvecklingen skall lyckas och lokaliseringspolitiken slå igenom. Lika väl som det går att med statsmedel ordna resor söderut för arbetslösa norrlänningar för att de skall få titta på lediga jobb bör det gå att ordna informationsresor för industrifolk norrut för att studera förutsättningarna för lokalisering där.

Jag vädjar till finansministern: satsa av de miljoner som halvt om halvt har utlovats till ökad informationsannonsering på att sprida information om Norrland! Det tror jag kommer att ge utdelning i form av en utveckling av näringslivet. Jag vädjar också till regeringen att den själv fortsätter att satsa på näringslivets utveckling i de norra länen.

Det råder i dag i Västerbotten en mycket stor otålighet över vad man kallar trögheten i det näringspolitiska utvecklingsmaskineriet. Förhoppningarna på SVETAB, Utvecklingsbolaget, Investeringsbanken och Statsföretag är mycket stora där uppe och man väntar kanske resultat snabbare än vad som över huvud taget är möjligt att åstadkomma.

Otåligheten tar sig också uttryck lokalt: I Vilhelmina väntar man besked om det företag bygden som nyårgåva fick löfte om av Statsföretags ordförande. Storuman efterlyser ideligen besked om förutsättningarna för fiberplattfabriken. Lycksele väntar otåligt på utredningen om inlandets industricentrum. Bureå känner otålighet över att man inte får klarhet om den ersättningsindustri som man hoppats på i stället för de 175 jobb som inom kort går förlorade när Mo och Domsjö lägger ned fabriken i samhället. Och i Rundviksverken väntar man på klartecken för uppbyggnaden av den nedbrunna sågen.

Ständigt möter man också frågor om hur det går med taxeutredningen i televerket, med utredningen om krympning av antalet teletaxor och med utredningen inom kommunikationsdepartementet om möjligheterna att forma ett förslag till fraktnedsättningar i norr, liksom för persontrafiken. Man vill se några påtagliga bevis på Industriförbundets utlovade insatser för näringslivsutvecklingen i norr. Medan man väntar försöker många kommuner utveckla en viss aktivitet för att stimulera företag att lokalisera sig i norr. Dorotea i Västerbotten har visat att det är en väg som kan ge resultat.

Norrländ har de bästa förutsättningar för näringslivets utveckling. Där finns råvaror, arbetskraft, natur och miljö, vilket saknas på många andra håll i landet. Låt oss bara få utnyttja tillgångarna! Låt oss till fullo få utnyttja våra malmtillgångar! Skynda på prospekteringsarbetet i Stekenjokk! Gruvdriften kan vara just det tillskott som den delen av inlandet behöver för att den övriga samhällsservicen skall klaras utan extra samhällsstöd. Då kan de befarade riskmiljonerna för gruvdriften bli lättare att acceptera – klart försvarbara också från samhällsekonomisk synpunkt.

Låt oss utnyttja vattenkraften. Ritsemprojektet får inte äventyras! Det är klart lönsamt, det innebär ett nödvändigt tillskott av elkraft och jobb för 400-500 familjer i Norrbotten under ett antal år in på 1970-talet. Påskynda även arbetet med kraftverksprojekten i Ångermanälven, Umeälven och Skellefteälven!

Jag vill också passa på att vädja till Vattenfall och till regeringen: Lägg inte bort planeringen för kraftverk i Vindelälven alltför långt! Vi kan fortare än vi tror få behov av att genomföra åtminstone en del av dessa projekt för att trygga vår industris kraftförsörjning. Sysselsättningsmässigt skulle det under ett årtionde lösa mycket stora problem i Västerbottens län.

Låt oss utnyttja skogen till fullo! Norrlands skogstillgångar kan ge ytterligare sysselsättning i norr, särskilt inom förädlingen.

Vad vi behöver är en aktiv näringspolitik, inriktad på att trygga sysselsättningen och öka inkomsterna av produktionen. Många utvecklingsprojekt är på god väg. Påskynda dem! Alltjämt finns utvecklingshopp kvar i Norrland och framtidstro, men det blir svårare att utveckla

näringslivet där och klara balansen ju längre vi väntar med insatserna.

Min önskan, herr talman, är avslutningsvis: Infria alla förväntningar från industrins och samhällets sida 1971! Låt oss gemensamt från samhället och från den fria företagsamheten föra den regionala jämlikheten i hamn under detta år! Låt oss satsa näringspolitiskt på Norrland med förtur under de närmaste åren!

Herr SVENSSON i Malmö (vpk):

Herr talman! Jag skall i denna något odisciplinerade debatt inskränka mig till en deklaration på cirka tolv minuter.

De människor utanför riksdagen som har hört den här debatten måste ha märkt hur lika varandra de flesta deltagare uttrycker sig. De har alla samma sätt att pliktskyldigt buga sig för miljöproblemen. De använder samma fraser när de talar om tillväxt och välstånd. De förutsätter alla att välstånd är mera varor, större städer, fler bilar inne i städerna och mer pengar åt de kapitalistiska företagen, så att de skall producera ännu mer varor.

Det är något falskt och sjukt över dessa fraser om miljöintresse och välstånd. De uttrycker de härskande maktgruppernas vilja att dölja verkligheten bakom fraserna. Man för med avsikt en skendebatt för att göra intryck på utomstående.

Det pågår här i landet en utveckling som innebär att det privata kapital, som bestämmer över produktionsmedlen, håller på att ständigt gå samman, koncentrera sig. De stora kapitalisterna vill ha större marknader, större omsättningö mer vinst. Därför äter det stora kapitalet ständigt ut det lilla kapitalet. Under 1960-talet har det stora kapitalet, monopolkapitalet, starkt ökat sitt inflytande. Under inget årtionde tidigare har tillbakagången i antalet jordbrukare och småföretagare varit så stor.

Kapitalets koncentration är som alla vet också geografisk. Över 40 procent av alla landets kommunblock och 28 av landets 70 arbetsmarknadsregioner drabbas för närvarande av stadig utflyttning. Inte bara glesbygden utan också stora tätortsregioner går tillbaka. Norrland, Dalarna och Värmland har 20 procent av befolkningen men 40 procent av arbetslösheten och 60 procent av alla i landet som går på beredskapsarbeten. De stora kapitalisterna förtjänar på att ha denna reservarmé av folk i avflyttningsdistrikten. Det är lätt att öva tryck på folks löner med sådana medel.

Men storkapitalets företrädare tjänar också på att det ständigt måste byggas nytt och byggas dyrt i de stora stadsområdena. De spekulerar i markpriser. De gläds åt att riva och de förtjänar på alla nya bilar som seglar omkring i city. De förtjänar på att folk i förstäderna har längre och längre avstånd till arbetsplats och service. Storföretagen och deras planeringsbyråer bygger bostadsområden som är överbefolkade, som snabbt förslits, som blir centra för en ny sorts fattigdom. De förtjänar på det. De säger att det är ett uttryck för ökat välstånd. De bygger betongslum åt arbetarna och invandrarna och förtjänar på det. De bygger påkostade villor åt medelklassen och förtjänar på det. Om de var tvungna att bygga för ett klasslöst samhälle, skulle de förtjäna mindre. Därför vill kapitalet inte till något pris ha det klasslösa samhället. Kapitalet vill ha

segregation, bilar och en frasrik miljövård som inte hindrar förstörelsen utan underhåller den.

Det stora kapitalet förvandlar oersättliga miljöer till vinster och traktamenten. Detta sker från söder till norr – i det överexploaterade Sydskåne, där smutsen i luften de senaste dagarna nått nya rekord, i den norrländska skogens väldiga kalhyggen, som i katastrofal grad utarmar jorden på näringsämnen. Storkapitalisterna behöver inte ta hänsyn till vilken förstörelse de lämnar efter sig. Kapitalet får som regel dispens av myndigheterna. Det finns nya skogar i Sydsverige som kan kalhuggas. Det finns nya möjligheter att tjäna pengar i Portugal, Rhodesia eller andra framtida EEC-länder.

Allt detta som händer omkring oss gör också de ledande politikerna till fångar i utvecklingen. Vill man leva ihop med kapitalet, måste man också lyda dess bud och följa dess lagar. Ju större jakten efter vinster blir, ju mer kapitalet koncentreras, ju mer det smälter samman med utländska intressen, desto mer kräver det också av politiker och byråkrater att de skall lägga politiken till rätta för kapitalet.

Detta måste politikerna förklara för folket. Och eftersom folket skulle bli misstänksamt om politikerna sade att de gick kapitalets ärenden, så måste politikerna försöka säga det hela på ett annat sätt. De måste skapa falska föreställningar, koppla på sin charm, prata bort väsentligheterna.

Det är därför man i dag har talat om den framgångsrika arbetsmarknadspolitiken – samtidigt som de senaste fem åren i verkligheten den registrerade vinterarbetslösheten stigit med 60 procent och sommararbetslösheten med 220 procent, samtidigt som antalet sökande till arbetsvården de senaste tio åren stigit med 160 procent och arbetslöshetens längd per arbetslös de senaste fem åren ökat från 7 1/2 vecka till 10 1/2 vecka. Monopolkapitalet behöver en reservarmé av undersysselsatta. Staten har bidragit till att skapa den och kallar detta för effektiv arbetsmarknadspolitik.

Det är också därför som man i dag har talat så mycket om miljövård. Ju högre man talar om miljövård, desto mer miljöförstöring släpps fram. Varje Brofjorden, varje Ritsem, varje Kaitum ledsagas av en fullkomlig skur av högstämnd agitation om hur mycket politikerna tänker på miljön. Det är politikerns sätt att arbeta – tala om en sak, göra något annat. Därför talas det ofta mycket om sådant som låter bra men som i verkligheten inte finns. Det har talats utförligt om riksplanering, trots att de ledande politikerna vet att något arbete som förtjänar namnet knappast utförs på detta politiska fantasifoster. När man ett år, 1969, hade så stor utflyttning från skogslänen att det nästa år, 1970, inte fanns lika många människor i flyttningssmogen ålder att flytta ut – då säger man att detta beror på den framgångsrika stödpolitiken. Alla politiker talar sig varma om Norrlandsproblemen. Men de flesta av dem satt i riksdagen och röstade för det beslut 1964 där man godkände själva grunderna för avfolkningen och storstadskoncentrationen. Alla talar om ökad tillväxt och ökat välstånd, trots att antalet offer för den nya fattigdomen – avfolkningsbygdernas, de klasskiktade storstadsområdenas, AMS-barackernas och socialvårdsköernas folk – under hela 1960-talet blivit ständigt fler.

Alla talar om bruttonationalprodukten. Det är ingen som bryr sig om att mäta bruttonationalförstörelsen.

Men nu har ett ökande antal människor börjat förstå hur detta dubbelspel hänger ihop. De har genomskådat politikernas manövrer. När de ser vattnet i Öresund tror de inte längre på den s. k. miljöpolitiken. När de ser en riksdag som till nära 90 procent består av män begriper de att kvinnorna – denna dubbelt utsugna del av befolkningen – inte kan vänta sig rättvisa från det hållet. När de hör byråkraterna tala om hur bra det är i Tensta, Skärholmen, Kroksbäck eller Rosengård förstår de att från det hållet har de ingen hjälp att få. Kapitalägarna och politikerna talar sitt språk, folket talar sitt. Orden rättvisa, välstånd, jämlikhet och god miljö betyder olika i dessa två världar.

Därför har det växt fram utomparlamentariska rörelser och grupper, folk som demonstrerar, kritiserar och strejkar – inte bara för att de har dåligt betalt utan för att de upplever systemet som sjukt.

I de storkapitalistiska kretsarna och bland övriga människor med befogenheter över andra kallar man dessa rörelser odemokratiska och oansvariga. Man möter dem med hetsagitation, fördömanden eller polisbatonger.

Det finns inget lärorikare än de härskande skiktens hysteriska reaktioner inför denna den enda verkliga oppositionen i samhället. Det är då de ledande politikerna visar var de står. Även på ministernivå kan man då ställa sig och offentligt påstå att strejkernas orsak ligger i att utlänningarna inte förstått reglerna på den svenska arbetsmarknaden. Det är nu ett gammalt trick att skylla sociala kriser på oskyldiga minoriteter och påstådda yrkesbråkmakare. Men när en minister döljer de verkliga motsättningarna bakom strejkrörelsen och hetsar mot en grovt utnyttjad och politiskt försvarslös minoritet – då är det inte bara ynkligt och föraktligt. Det är också ett avslöjande ställningstagande i klasskampen.

En socialist som tar socialismen på allvar kan aldrig ansluta sig till yrkespolitikernas skådespel och deras roll som transportkompani åt den härskande minoritetsklassen. De utomparlamentariska rörelsernas kamp, de disciplinerade och av äkta solidaritet präglade strejkerna – som alla de fyra borgerliga riksdagspartierna behagar kalla vilda – hälsar vi socialister med entusiasm. Det finns inget viktigare för nedtryckta människor än en seger i en utomparlamentarisk aktion som är deras eget verk. Det finns inget hoppfullare än när de lönarbetande börjar se betydelsen av att organisera sig som maktfaktor utanför byråkraters och yrkespolitikernas kontroll.

Det är en socialists skyldighet att som parlamentariker föra också den utomparlamentariska oppositionens talan innanför detta välbevakade och av bankpalats omgivna skrytbygge. Vi bör också stå på deras sida – trots all hetspropaganda som kan komma mot oss – när de blivit starka nog att förpassa utsugarnas, markroffarnas, byråkraternas, karriär- och elitmänniskornas samhälle till historiens skräpkammare. Det är den solidariteten med de utestängda och nedtryckta som gör att en uppriktig socialist alltid tvingas känna sig som en främling i ett hus som detta.

Herr OLOF JOHANSSON i Stockholm (c):

Herr talman! Jag vill redan från början meddela att jag kommer att använda något andra ordvalörer än den föregående talaren.

Jag skall här ta upp några aspekter på EEC-frågan, som jag tycker kräver en debatt. Den debatten har vi i alltför hög grad saknat hittills. Det beslut som så småningom kan komma att fattas angående våra relationer till de europeiska gemenskaperna, eller EEC, kommer att få mycket stor betydelse för vårt land, inte minst från samhällsekonomisk och näringspolitisk synpunkt, och det är främst där som jag vill göra några reflexioner.

Verkningarna blir utomordentligt långsiktiga, och ett beslut om någon form av anslutning kommer att innebära en stark integration, successivt allt starkare, av vår ekonomi till EEC-marknaden och därmed hårda bindningar, utan att vi fördenskull avstår nationell suveränitet genom ändringar i grundlagen. Mot detta bör naturligtvis ställas det beroende i det internationella sammanhanget som vi i vilket fall som helst har, även om vi inte skulle få en EEC-anslutning.

I inledningen till Romfördraget understryks det västeuropeiska samarbetets karaktär och successiva arbetssätt med orden "att grundlägga ett allt fastare förbund mellan de europeiska folken". Det är inte någon särskilt preciserad målsättning, men det anger rörelseriktningen och viljan att förverkliga integrationen i den takt som är politiskt möjlig. Därav också, som jag ser det, de svängningar som förekommer och har förekommit i EEC-debatten under 1960-talet med hårdare eller mindre hårda markeringar av det politiska inslaget.

Sammanmältningen av respektive länders ekonomi och näringsliv verkar som redskap för att uppnå detta allt fastare förbund. Den ena bindningen ger den andra, och det är bra att vi i varje fall har kommit ifrån en del av den löjliga diskussion som fördes under 1960-talet kring ekonomi och politik och gränsdragningen dem emellan. Det är en självklarhet att den ekonomiska integrationen och dynamiken i denna har ett direkt samband med våra möjligheter att bibehålla en utrikespolitisk rörelsefrihet, som i och för sig redan är begränsad men naturligtvis också har att göra med trovärdigheten i vår neutralitetspolitik.

Det lär inte finnas möjligheter till någon "ångerperiod" i ett eventuellt EEC-avtal. Därför gäller det att ta ställning till de bindningar som integrationen successivt skapar, inte minst samhällsekonomiskt, och göra det långsiktigt från början. Vissa delar av denna debatt och de fakta det här rör sig om kan man bryta ut och göra förbehåll för, t. ex. beredskapsförsörjningen som herr Hansson i Skegrie utförligt har behandlat här tidigare i dag. Men bindningarna blir successivt allt hårdare i en ekonomisk integration, och var går gränserna för integrationen på alla andra ekonomisk-politiska områden? Den frågan bör ställas.

När blir ett förbehåll om utträdesrätt vid kris- eller krigsfara illusoriskt? Som jag ser detta blir det till sist en fråga om ett politiskt avgörande, där vi vid en tillspetsad situation har att välja mellan att bryta eller suspendera gällande avtal, ta de ekonomiska olägenheterna av att göra detta och ställa oss ensamma i ett tillspetsat utrikespolitiskt läge, med en neutralitetspolitik som i varje fall inte har vunnit i trovärdighet.

Till sist är det fråga om ett val mellan att stå ensam med en kanske allvarligt desorganiserad ekonomi eller att ta steget fullt ut inom samarbetets ram och gå in i en militärallians. Det kan bli valet.

Som jag ser detta är det inte bara fråga om att sätta gränser när det gäller att "acceptera en överflyttning av beslutanderätt från nationella till internationella organ inom ramen för en ekonomisk och monetär union", som det heter i regeringsdeklarationen av den 10 november förra året. Därmed undviker man inte bindningar av mycket reell karaktär på det ekonomiska området. Dessa problem finns naturligtvis redan i en tullunion. Avgörande där blir således vilken samarbetsgrad vi väljer från början. De som kräver ett svenskt medlemskap i EEC bör rimligen i första hand ha bevisbördan när det gäller att klarlägga var dessa gränser för rörelsefriheten går och i vilket läge utträdesrätt blir en illusion, förutsatt att EEC skulle vara berett att acceptera ett sådant förbehåll, vilket vi inte vet ännu. Att bryta sig ur en ekonomisk union är väl ungefär lika drastiskt som om Norrland skulle välja att bli en självständig ekonomisk enhet, vilket man i och för sig kunde ha skäl till sett från egen utgångspunkt.

De ekonomiska fördelarna vid en svensk EEC-anslutning framförs oftast som ett huvudargument. De som ser politisk integration som ett mål i sig och eftersträvar ett federalistiskt Europa är sannolikt inte så många.

Det är troligt — därom är väl experterna ense — att den europeiska integrationen kan innebära en snabbare ekonomisk tillväxt än vad vi annars skulle få. Men det bör observeras, dels att det är fråga om ett välstånd mätt på traditionellt sätt i bruttonationalprodukttermer, dels att man bland experterna egentligen är mycket osäker om hur stort tillskott integrationen kan komma att innebära. Bland de olika buden finns de som går ut på att den skulle medföra 1/20 procent per år och de som går ut på 0,1 — 0,3 procent per år i snabbare ekonomisk tillväxt.

Egentligen är det ganska anmärkningsvärt hur litet svenska ekonomer har sagt om dessa frågor i EEC-debatten — eller över huvud taget yttrat sig. Det skulle onekligen vara en fördel om debattinläggen blev fler från det hållet. Inte för att jag tror att ekonomer alltid kan befria sig från sina grundläggande värderingar, men det vore nyttigt ändå. I Norge exempelvis vet vi att många ekonomer är mycket tveksamma för att inte säga klart negativa till uppfattningen att tullunionen som sådan kan ge några större ekonomiska fördelar i vår del av världen.

På vilket sätt kan då den eventuella välståndsökningen vinnas? För det första finns naturligtvis ej utnyttjade stordriftsfördelar som kan tillvaratas i ökad omfattning. Det gäller självfallet både inom produktionen och marknadsföringen. För det andra bör konkurrenskraften öka i förhållande till de länder som står utanför. Möjligheterna ökar måhända att bättre utnyttja tillgängliga produktionsresurser. Naturligtvis finns det fler punkter att ta upp, men låt mig stanna vid dessa båda en stund.

Att vi utnyttjar dessa fördelar har vissa konsekvenser. Även det som är rationellt organiserat på den nuvarande marknaden kan vara orationellt på den stora marknaden om företaget eller branschen har tullmurar att klättra över och inte kan göra det obehindrat på grund av en fördelaktig

konkurrenssituation. Stora företag kommer ofta att ha ett försteg, både som producenter och som marknadsförare. Deras förutsättning – i den mån man inte är uppsplittrad på flera produktionsenheter – är stora orter. I utnyttjandet ligger utan tvekan en starkt pådrivande kraft för ytterligare koncentration av näringsliv och bebyggelse. Det innebär i varje fall under en övergångstid snabbare strukturomvandling. Dessutom kommer vi efter en eventuell anslutning till EEC att befinna oss inom ett område där man favoriserar fusioner av företag.

Den höjda konkurrenskraften innebär ännu större klyftor mellan de få rika västeuropeiska länderna och ”det stora hav av fattiga” som fru Thorsson talat om tidigare under den här debatten – tyvärr alltför sent i går kväll, för övrigt i ett mycket intressant inlägg. Det innebär också att vi genom vårt försprång i konkurrensen kapar åt oss ännu mer av världens naturresurser för egen del på bekostnad av andra som skulle behöva dem bättre.

Det finns åtskilliga minusposter som bör redovisas samtidigt med de traditionellt mätta ekonomiska fördelarna, bl. a. en starkare koncentrationsutveckling i näringslivet – det som populärt kallas strukturomvandling. Det är inte av en tillfällighet som den starka koncentrationen av befolkningen hit till Stockholmsområdet motiveras just med att området måste vara folkrikt för att kunna konkurrera med de stora tätortsområdena i Europa.

Vilka möjligheter har Norrland om dessa nya och starkare koncentrationskrafter släpps lösa? Det finns betydande risker för att stora delar av Norrland kommer att totalt avfolkas och bli ett strövområde för stressade centraleuropéer.

Problemet här gäller inte bara vilka möjligheter vi har att bedriva en egen regionalpolitik inom EEC, eller vad EEC tillåter i det avseendet. Det är bara en av frågeställningarna. Jag tycker för övrigt att alltför många inslag i den allmänna debatten går ut på att allt gott finns här i Sverige och allt ont i stort sett inom EEC. Det stämmer inte riktigt med verkligheten. Det är viktigt att i stället ta upp frågeställningar som s. a. s. institutionellt hör samman med en ökad ekonomisk integration, t. ex. i tullunionens form.

Jag tog upp en av frågeställningarna: hur den stora marknaden påverkar koncentrationsutvecklingen. En annan gäller vilka möjligheter vi har att politiskt och med kända medel verkligen balansera de här gigantiska koncentrationskrafterna. Som jag ser det blir en mångdubbling av styrkan i insatserna inom regionalpolitiken nödvändig. Det gäller inte minst styrningsåtgärderna från samhällets sida. Vi har verkligen inte lyckats särskilt väl hittills i vårt eget land, och här ställs vi inför ännu mycket högre krav.

Strukturomvandlingen, för att nämna ett annat problem i sammanhanget, drabbar ofta hårt vissa grupper i samhället. Som nämnts tidigare här i debatten är det ofta så att ungefär 20 procent av dem som friställs vid företagsnedläggelser inte får något nytt arbete. I den gruppen återfinns i första hand äldre människor, svagt utbildade och glesbygdsbor. Finansministern sade för några år sedan i finansplanen – och jag antar att han håller fast vid den åsikten – att det finns en gräns för i vilken takt

man kan acceptera att strukturomvandlingen går och samtidigt ha möjlighet att hålla människor som drabbas av den skadeslösa. Är vi beredda till de enorma insatser som krävs efter en hård anknytning till EEC? I dag är vi det uppenbarligen inte på vår lilla marknad med vår relativt sett långsamma strukturomvandling. Den är långsam jämfört med den som vi kan förväntas få vid en hård anknytning till EEC.

Mot detta står naturligtvis att vi får ökade resurser enligt antagandet om en snabbare ekonomisk tillväxt vid en EEC-anslutning. Avgörande är då den politiska viljan att fördela denna tillväxt rättvist, dvs. mer jämlikt. Tyvärr finns inga garantier för att det blir slutresultatet, vare sig nationellt eller internationellt. Högre välstånd leder inte till större generositet vare sig hos individer eller nationer; i varje fall finns inga påtagliga erfarenheter som pekar på det.

Inte heller inom fördelnings- eller arbetsmarknadspolitiken bör man stirra sig blind på de regler och den politik som för närvarande tillämpas inom EEC. Vad vi vet om en tullunion är att den är avsedd att favorisera de länder som deltar i samarbetet i förhållande till dem som står utanför, dvs. rakt på sak uttryckt: favorisera inåt och diskriminera utåt. Det är ju ett av de bärande motiven för att t. ex. Sverige inte vill stå helt utanför denna ekonomiska integration. Det är inte heller för mycket sagt att denna diskriminering utåt hårdast drabbar de länder som redan i dag har den sämsta konkurrenskraften. Varje beslut inom Gemenskapen som går ut på att kompensera denna nackdel för de fattiga länderna beror på den politiska viljan hos de styrande organ som kommer att fatta beslutet. Naturligtvis har vi även i fortsättningen möjlighet att på egen hand bedriva u-landspolitik.

Det sägs ibland att man genom en regional ekonomisk eller politisk samverkan kan komma till rätta med de gigantiska mångnationella företagen. Det är nog riktigt till en viss del, om den politiska viljan finns. En annan viktig förutsättning är att det gäller företag som endast är verksamma inom de länder som samverkar. EEC stimulerar fusioner, som jag tidigare sade, och storleksrationaliseringar. Därför kan man vara tveksam om den politiska viljan finns där. Dessutom är de amerikanska direktinvesteringarna omfattande redan inom EEC-området. De företag som i realiteten behärskas från USA kan endast kontrolleras genom mera omfattande överenskommelser mellan länder, exempelvis inom GATT:s ram, såvida länderna internationellt kan komma överens om gemensamma regler.

På alla dessa kortfattat berörda områden – inom regional-, arbetsmarknads- och näringspolitiken samt inom fördelningspolitiken här hemma och i biståndspolitiken – krävs, som jag ser det, mycket kraftiga höjningar av ambitionsnivån för att kompensera konsekvenserna av en snabbare tillväxt i ekonomin – fortfarande mätt med traditionella mått. Frågan som bör ställas här liksom i anledning av fru Thorssons anförande är, som jag ser det: Är det riktigt att i vår del av världen göra en ännu hårdare prioritering av ekonomisk tillväxt – som ändå bara är en del av den totala välfärden – än den vi redan tillämpar när vi med tyvärr alltför stor sannolikhet går mot allt större klyftor internationellt och kanske mot en global miljökris? Det rimliga svaret borde vara nej. Det politiska

svaret blir oftast ja, när vi försöker att få mer resurser för olika angelägna behov. Det första steget för att förändra prioriteringen – att ge innehåll åt ett nytt välfärdsbegrepp – måste vara ett ständigt medvetande om att den ekonomiska tillväxten har sina minusposter och skördar sina offer.

Herr talman! Kennedyronden inom GATT med sin vida internationella syftning och sina generella tullsänkningar måste följas av ytterligare framsteg i samma riktning, även om det möter svårigheter. Sverige bör där driva på. Målet bör, som jag ser det, vara att samordna nya internationella tullöverläggningar med UNCTAD och de krav som där framförts om preferensbehandling av de fattiga länderna.

Visserligen sades det under gårdagen att vår EEC-debatt inte är särskilt avancerad vid en jämförelse med andra länders, men vi borde kosta på oss, tycker jag, att rensa bort de argument om antingen-eller – paradiset eller motsatsen – visa vi våra relationer till EEC som ibland förekommer i debatten. Det är naturligt att vi också i framtiden kommer att ha en stor del av vår handel med länderna i vår närhet. Jag inkluderar då även Östeuropa. Någon sorts avtal med EEC är därför naturligt.

Mot den bakgrunden var det intressant att tidigare i eftermiddags höra förre handelsministerns deklaration. Herr Lange likaväl som herr Johannes Antonsson får naturligtvis sura kommentarer på en del håll – herr Lange för sitt "samarbetsavtal" – men det är med stor sannolikhet så att båda herrarna är representativa för den allmänna opinionen, framför allt bland ungdomen, på ett bättre sätt än de som förordar ett svenskt medlemskap i EEC. Det vore också en fördel om dessa inlägg kunde föra debatten ett steg vidare – bort från de allmänna deklarationerna till en argumentation kring de många sakfrågorna i EEC-problematiken och bort från de nedlåtande attityder som ibland förekommer mot oliktankande i denna debatt och som t. ex. herr Bohman hängav sig åt i går genom att stämpla dem som inte har hans entusiasm för medlemskap såsom okunniga. Den sortens debatt väcker ingen respekt. För den sakdebatt som måste följa snarast behövs tillgång till det material som presenterats i samband med de utredande samtalen i Bryssel, både för riksdagen och för allmänheten. Varje beslut i EEC-frågan, som inte är väl förankrat i en folkopinion i vårt land, kommer att vara ett dåligt beslut.

Herr EKSTRÖM (s):

Herr talman! Eftersom vi under nästkommande månad kommer att ha en ingående debatt i anledning av finansutskottets betänkande över den till statsverkspropositionen fogade finansplanen, skall jag för dagen inskränka mig till att ta upp en speciell fråga som är föremål för en livlig debatt såväl i vårt land som i alla andra industrialiserade länder. Det är miljövården jag tänker på.

Utan tvivel kommer 1970-talet att präglas av ett forcerat arbete på miljövårdens område, och allt fler får glädjande nog klart för sig att naturen i vid bemärkelse men även människan förslits i takt med vårt stigande välstånd.

Ett uppvaknande har skett, och jag föreställer mig att inte minst Svenska naturskyddsföreningen registrerar detta förhållande med stor

tillfredsställelse. Man behöver inte gå så många år tillbaka i tiden för att finna att människor, som oegennyttigt arbetade för att skydda vår natur och miljö, betraktades som romantiker eller fjärlsvänner utan sinne för ekonomiska realiteter. Nu har det ibland tyvärr slagit över åt det andra hållet, och av den något yviga debatt som förts i vårt land framgår, att miljövärd är ett begrepp som används med mycket skiftande innebörd. Debatten kan ge sken av att vi skulle stå helt värnlösa mot miljöförstoringen utan någon som helst front mot vad som pågår. Så är dock ingalunda fallet.

Jag blir, herr talman, emellanåt orolig när man i den allmänna debatten ständigt erinrar om att miljökontrollutredningen inom kort skall framlägga sitt betänkande och att man därmed skulle undanröja alla de olägenheter som finns.

Det kommer inte att räcka med en vidgad lagstiftning. Det måste till ett ansvar, inte minst från näringslivets sida, för att vi tillsammans skall kunna arbeta för att rädda den miljö som håller på att förstöras.

Det är att beklaga att strävandena att rädda miljön och återställa det som kan återställas har blivit ett politiskt slagträ. Jag kan inte frita mig från tanken att det finns vissa tendenser i den allmänna debatten att framställa socialdemokratin som mindre intresserad av miljövärd än vad oppositionen påstår sig vara.

Centerpartiet har under de senare åren sökt framställa sig som mera miljövänligt än andra partier. Ofta har vi fått höra att det var partimotionen till 1962 års riksdag som var inledningen till miljövärddebatten här i landet. Den återopas i alla möjliga sammanhang trots att den hade som rubrik "Den svenska socialpolitikens inriktning". Det skulle vara frestande att gå in på den omfångsrika motionens innehåll, men det skall jag avstå ifrån, eftersom vi säkerligen kommer att få tillfälle att ytterligare diskutera dessa frågor senare under riksdagen. Jag vill endast slå fast att jag skulle kunna lämna en hel katalog över miljövärdfrågor som initierades just vid denna tidpunkt från annat håll än centerpartiet. Det gällde då pågående utredningar och konkreta beslut som fattades av riksdagen.

Tydligen har emellertid folkpartiet känt sig irriterat och trott sig kunnat dra den slutsatsen, att centerpartiets valframgång föregående år till viss del skulle kunna härledas av det förhållandet att partiet för väljarna framstått som särskilt miljövänligt. Herr Hedlund sade i går att centerpartiet hade varit ganska aktivt när det gällt miljövärdfrågorna, och det tycker jag nog var en nyansering jämfört med vad man brukar säga i valtider.

Nå, folkpartiet anordnade en presskonferens tre dagar före riksdagens öppnande, varvid information lämnades om de motioner som folkpartiet ämnade väcka under allmänna motionstiden. I dessa motioner framförs vissa förslag, som för närvarande pågående utredningar är sysselsatta med att behandla. Eftersom partiet är representerat i utredningarna, hade synpunkterna med fördel kunnat föras fram där. Men då hade det förstås inte blivit någon presskonferens.

Jag hade tänkt att helt förbigå 1970 års långtidsutredning, men eftersom långtidsutredningen den här gången tagit upp miljövärdfrå-

gorna, kan jag ändå inte underlåta att erinra om vad utredningen anfört. Jag instämmer helt när utredningen säger att det är nödvändigt att i första hand söka fastställa de mål som man vill sätta för miljöförhållningarna. Utredningen gör det tämligen realistiska antagandet att miljöförbättringar endast kan uppnås genom att man avstår från något annat, och då bör enligt utredningen logiken säga att miljöförhållningarna skall drivas så långt att värdet av en ytterligare miljöförbättring är lika stort som värdet av det man avstår ifrån för att få denna miljöförbättring.

Herr talman! Det är ganska lätt att tala om miljöförhållning, men det är betydligt svårare att göra de ekonomiska avvägningar som måste komma till i de konkreta fallen.

Här kommer utredningen in på hur svårt det är att fastställa värdet av en miljöförbättring, när man inte vet hur konsumenten i marknadspriser värderar miljön. Det är värdefullt att långtidsutredningen har tagit upp dessa problem även om de problemställningar som berörts är ganska begränsade. Utredningen har sålunda själv framhållit att den ingenting sagt om den typ av miljöförhållning som syftar till att förändra produkter, så att deras användning i mindre utsträckning än nu ger upphov till miljöskador.

Miljöförhållningarna är i högsta grad ett internationellt problem, och glädjande nog kan vi med all rätt påstå att Sverige ingalunda ligger efter andra jämförbara industriländer. Flera stora miljöförhållningsreformer har genomförts hos oss och man kommer att ta initiativ till nya reformer. Det kan finnas skäl att erinra om att totalt föreslås i statsverkspropositionen 350 miljoner kronor till miljöförhållningsändamål under kommande budgetår. Det är en fördubbling sedan 1968/69.

Säkerligen har det förhållandet att vi går i täten varit en av orsakerna till att FN har fattat beslut om att anordna en konferens under temat »Människan i miljön» år 1972 just i vårt land. Det blir den största internationella konferens som någonsin hållits i Sverige. Vi hoppas att det skall bli möjligt att till konferensen redovisa ytterligare initiativ som tagits i vårt land på miljöförhållningens område.

I den politiska debatten mäts ett lands framåtskridande med olika kvantitativa begrepp. Bruttonationalprodukten är ett mått på ett lands framstegstakt. Det är där man får fram det totala värdet av all produktion under en viss period, vanligtvis under ett år. Men i produktionen läggs inte bara näringslivet framställning av varor av olika slag utan även framställning av såväl varor som tjänster inom samtliga samhällssektorer.

Det blir alltså, herr talman, en kvantitativ värdering, och det vore nog önskvärt om man kunde få fram nationalräkenskaper, som på ett bättre sätt än BNP kunde lämna mått på ett lands framstegstakt. Produktionsökningen tar ensidigt sikte på människan som konsument av varor och betalda tjänster utan hänsyn till hennes övriga behov. Man skulle faktiskt, som någon emellanåt gör, drastiskt kunna uttrycka det på det sättet, att enda möjligheten för närvarande att genom påverkan av bruttonationalprodukten få ett mått på värdet av friskt vatten är att först förstöra vattnet genom industri eller annan åtgärd och sedan lägga ner kostnader på vattnets rening.

Vid konferensen Naturvård 70 framhöll statsrådet Ingemund Bengts-

son, vår miljövärdminister, att det inte längre går att mäta levnadsstandarderna enbart i kronor och ören. Begreppet levnadsstandard måste rymma också andra värden som ger en mänskligare tillvaro. Ett av dessa värden är just miljön.

Man skulle vidare kunna säga att sådana åtgärder som förbättring av en annars stressande eller på annat sätt hälsofarlig arbetsmiljö f. n. endast ger utslag i produktionsökning, om ett ökat antal psykologer eller läkare anställs, men inte om en produktionsprocess och ett samarbetsklimat förändras till det bättre på det sättet, att den t. ex. gör läkarvård onödig. BNP ger i dag ett mått på välfärden räknad i pengar. Graden av välfärd mäts i trivsel, anpassning eller liknande återspeglas däremot inte i detta mått.

Som jag tidigare framhöll ger inte heller bruttonationalprodukten något mått på värdet av den miljöförstöring som produktionen orsakar. Detta värde borde rimligen redovisas som en minuspost vid beräkningen av produktionsökningen. Och allra sist: bruttonationalprodukten ger sannoligen inte något mått på välståndets eller välständsökningens fördelning inom samhället. Jag är väl medveten om att det säkerligen finns mycket begränsade möjligheter att objektivt och i kvantitativa termer mäta graden av trivsel, anpassning och liknande som ändå i stor utsträckning är subjektiva upplevelser. Amerikanska sociologer har försökt att komplettera det konventionella BNP-måttet med sociala indikatorer av olika slag, men deras försök har inte mötts av så stor förståelse.

Av uppgifter som jag inhämtat lär man dock inom statistiska centralbyrån f. n. vara i färd med försök att få fram ett totalt mått på "individinriktad" konsumtion genom att till den privata konsumtionen lägga de delar av den offentliga konsumtionen som har "individinriktad" karaktär, såsom sjukvård, utbildning osv.

Anledningen till att jag tagit upp dessa problemställningar är att det ofta i den politiska debatten förekommer ett alltför ensidigt tänkande i kvantitativa termer, dvs. BNP. Vi politiker använder BNP-måttet vid jämförelser mellan olika tidpunkter i det egna landet och kanske i ännu större utsträckning mellan olika länder. Jag vill med detta ingalunda påstå att vi skulle avstå från att mäta på det sätt som nu sker, men vi bör kanske litet mera än vad som nu är fallet vara på det klara med att det resultat som framkommer i vissa avseenden är ofullkomligt.

Jag tror att vi alla skulle med tillfredsställelse hälsa en statistik som ett komplement till den nuvarande bruttonationalprodukten.

Herr GREBÄCK (c):

Herr talman! Jag vill börja med att bemöta herr Ekström, som var mycket upprörd över att centerpartiet i valrörelsen försökte framställa sig som mer miljövänligt än de övriga partierna. Jag vill inte bestrida att en del av de valframgångar som centerpartiet hade kan ha berott på att väljarna uppfattade oss som miljövänligare än de andra partierna. Men ingen kan bestrida att de andra partierna gjorde allt de kunde för att framställa sig som minst lika miljövänliga som vi — fastän det kanske inte var så lätt att leda det i bevis och övertyga väljarna om att så var fallet.

Nr 11

Onsdagen den
20 januari 1971

*Allmänpolitisk
debatt*

Jag vill endast med glädje konstatera att alla de politiska partier som verkar här i kammaren är miljövänliga i dag.

Jag ämnade inte i första hand ta upp miljöpolitiken i mitt inlägg. Jag skall utgå från den proposition som vi har fått från inrikesdepartementet där det sägs att arbetet med den regionala utvecklingsplaneringen bedrivs med syfte att utforma ett regionalt handlingsprogram för hela landet. Avsikten är, att ett sådant program skall föreläggas riksdagen under 1972. Det finns anledning att uttrycka en stilla förhoppning om att så också blir fallet och att en ytterligare försening av denna för vår samhällsutveckling så utomordentligt angelägna fråga kan undvikas.

”Politik är att vilja”, men skall det vara någon mening med påståendet måste man också veta vad man vill. Fullföljer man resonemanget vidare, kan man fråga sig om politikerna gjort klart för sig, vad de verkligen vill i fråga om den framtida samhällsutvecklingen. Ja – men det är ju därför vi planerar, kanske någon svarar. Först måste vi väl planera för att få veta vad vi sedan skall göra. Planering är ett jobb för tekniker. Politikerna beställer planerna, teknikerna gör dem och sedan träder på nytt politikerna till och beslutar om planernas genomförande.

Men frågan är, om vår samhällsplanering är inställd på tillräckligt lång sikt. Har planeringen den sociala och ekonomiska målsättning som ur hela landets synpunkt är önskvärd eller är den planering som i dag sker endast en markfördelningsplanering, byggd på prognoser med utgångspunkt från den senaste tidens befolkningsutveckling inom enskilda kommuner eller kommunblock? Om det senare är fallet – och alla tecken tyder på det – framstår behovet av en rikspanering snarast möjligt som dubbelt angeläget. Ett handlingsprogram för hela landet kan inte bara få bli en fråga om markfördelning, anpassad till den för stunden rådande befolkningspolitiska trenden, utan det måste utformas med tanke på hur sociala problem som t. ex. isolering, bristen på sysselsättning i glesbygden samt slumbildning, miljöskador och trängsel i storstäderna skall kunna bemästras. Hänsyn måste också i planeringsarbetet tas till sådana omgivningshygieniska problem som vatten- och luftföroreningar, buller, risker för trafikolyckor, långa restider m. m.

Det behövs med andra ord en totalplanering med sikte på att dels utnyttja våra mark- och övriga naturresurser på rationellast möjliga sätt, dels skapa en livsmiljö, där människorna kan känna trivsel och trygghet.

Målsättningen måste vara att åstadkomma en utjämning inom och mellan olika regioner i fråga om sysselsättning, inkomster, utbildning, kommunikationer, kulturaktiviteter och friluftsliv – för att nämna några exempel. Det är riksdagens och regeringens uppgift att på riksnivå driva en politik med detta mål i sikte. Kommunalpolitikerna får inte tillåtas att genom överdrivna ambitioner rubba denna rikspolitiska målsättning.

Men inom ramen för denna bör de givetvis ha så stor handlingsfrihet som möjligt för att med kraft kunna fullfölja det regional- och kommunalpolitiska handlingsprogram som bör bilda underlaget för riksprogrammet. Ansvar i beslutsprocessen bör därför i långt högre grad än vad nu är fallet delegeras ut på det kommunalpolitiska planet – annars hamnar vi ofelbart i en förlamande centralbyråkrati, som hämmar och fördröjer den samhällsutveckling vi planerat för.

Teknikernas och planerarnas uppgift är att utföra de beräkningar och upprätta de planer, som politikerna behöver för att fatta sina beslut. Det är inte teknikerna och inte administratörerna som skall bestämma hur den sociala miljön skall utformas i samhället, utan det är människorna själva och deras på demokratisk väg valda ombud som skall ha det slutliga avgörandet härvidlag. Politikerna måste vara beredda att ta på sig detta ansvar, och det får inte bli så att de skyller ifrån sig på planförfattare och administratörer, när någonting inte går bra utan blir tokigt.

Det sista årtiondets intensiva miljödebatt har väl fört det goda med sig att det framstår som helt klart, att de ekonomiska teorier, som hittills varit dominerande i all samhällsdebatt, inte längre räcker till för att forma det välfärdssamhälle vi eftersträvar. Vi kan inte längre nöja oss med att bara jaga vinst utan att ta hänsyn till konsekvenserna av vad denna jakt på standard och status får för inflytande på vår omgivning och för våra medmänniskor. Vi måste först och sist ta hänsyn till de kvalitativa faktorerna i välfärdsutvecklingen.

I frågorna om regional planering, lokalisering av nya företag och trafikpolitikens inriktning har man enligt min mening i hög grad underskattat de s. k. basnäringarnas roll och betydelse för de olika regionernas utveckling och fortbestånd. Vi har fört en arbetsmarknads- och näringspolitik, som gått ut på att så snabbt som möjligt flytta över kapitalresurser och arbetskraft till vad man bedömt som lönsammare näringsgrenar. Kortsiktigt har säkert stora ekonomiska vinster uppnåtts på detta sätt. Men konsekvenserna på längre sikt av denna politik har man inte i tillräcklig grad förutsett. Kostnaderna för miljöskadorna, som blivit en följd av den ökade industrialiseringen och befolkningskoncentrationen, uppgår till miljardbelopp och måste betalas av den nu yrkesverksamma generationen. Kapitalförstöringen i form av övergivna gårdar, byar och företag, nedlagda åkrar och försummad skogsvård är ett fullbordat faktum och ingenting att göra åt.

Norska undersökningar visar att ett arbetstillfälle inom basnäringarna jordbruk eller fiske skapar två arbetstillfällen inom förädlingsindustri och liknande. Dessa tre arbetstillfällen skapar i sin tur ytterligare tre arbetstillfällen inom olika servicenäringar. Tillämpat på svenska förhållanden med jordbruk och skog som underlag för en familjs försörjning skulle detta innebära att en jord- och skogsbrukarfamilj inklusive sig själv skapar arbetstillfällen för sex familjer.

En annan intressant uppgift är att man i Norge kommit fram till att en jordbrukare, om han upphör med sitt jordbruk för att flytta till tätorten och få arbete inom industrin, kostar den norska staten ca 250 000 norska kronor innan vederbörande kan utföra något produktivt arbete inom industrin.

Enligt min mening är den tidpunkt inne då vi radikalt måste tänka om i fråga om vår framtida näringspolitikens inriktning och utformning. Den unga generationen godtar inte längre de värderingar som hittills varit utmärkande för våra ekonomers och samhällsplanerares teoretiska spekulationer. Människorna i dagens samhälle kräver mera än en hygglig lön för sitt arbete. Möjligheter till en hög konsumtion av varor eller prylar, som det heter på modernt språk, är inte längre nog, utan känslan av att man

utför något vettigt och att man kan påverka det företag man arbetar i och att man också har ett ansvar för företagets bestånd och utveckling börjar att få en allt mer framträdande roll i samhällsdebatten. Man vill också kunna påverka utformningen av den omvärld man lever och arbetar i, t. ex. bostäder, arbetsplatser och trafikförhållanden. Politikerna, samhällsekonomen och planerarna måste lyssna på dessa nya tongångar för att i sin tur analysera och ta vara på vad som är positivt och riktigt i denna debatt och omsätta detta i praktisk politik. Därför välkomnar vi inom centerpartiet alldeles särskilt propåerna om åtgärder för att förbättra arbetsmiljön. Härvid får man hoppas att verkligt konkreta ting tas upp, även när det gäller de anställdas möjligheter att vara med om att bestämma sin arbetsmiljö. De enskilda människorna på verkstadsgolvet, vid de löpande banden, i kontorshaven etc. drabbas hårt av den psykiska press de är utsatta för.

Ett förhållande som centern påpekat i många motioner under tidigare år är de stora löneklyftor som fortfarande existerar i vårt samhälle och som är orsakade av en ofta konstlad uppdelning i kategorier inom arbetslivets skilda områden. En stor del av orsakerna till otrivsel och psykisk ohälsa finns i den föråldrade och auktoritära uppdelning i arbetare, tjänstemän och förmän, som förekommer på de flesta arbetsplatser. Gränserna mellan dessa kategorier är flytande, men ändå nyttjas begreppen till det yttersta. Här skiljer det sig inte något mellan industrins och den offentliga förvaltningens system. Den senare, som ju är underställd samhällets och politikernas kontroll, borde tjäna som ett föredöme inom vårt arbetsliv. Därför tänker centern återkomma med mera konkreta förslag, när förslaget från regeringen ligger på bordet. Till dess kan vi hänvisa till de motioner centern tidigare väckt i frågan.

Jag påstod nyss att basnäringarnas roll och betydelse i samhällsutvecklingen inte i tillräcklig grad observerats. Jag vill något utveckla denna tankegång. Låt mig ta ett exempel. Det skulle utan tvivel vara möjligt att med modern teknik och med ledning av vad försök och forskning bestyrkt minska omloppstiden i de norrländska skogarna till två tredjedelar eller kanske hälften mot vad som nu är fallet och därmed också höja avkastningen i motsvarande grad. Vad skulle inte det betyda i fråga om sysselsättning och ekonomiska följdverkningar för de norrländska kommunerna?

Eller för att ta ett annat exempel: Vad skulle inte en reell satsning på jordbruket kunna betyda för att uppehålla och utveckla vår livsmedelsindustri, för att därigenom vidmakthålla eller skapa sysselsättning inom denna sektor? Försvinner jordbruksproduktionen eller delar därav i en bygd, rycks underlaget bort för den förädlingsindustri och de serviceföretag som varit beroende av denna produktion. Men upphörande eller minskning av jordbruksproduktionen kallas på ett finare språk för resursöverflyttning. I stället får vi miljövaruhus och livsmedelsmarknader placerade på våra bästa vetejordar i städernas utkanter. Denna utveckling är också ett uttryck för samhällsplanering, ty utan den hade dessa varuhus aldrig kommit dit. Men det är väl ändå inte den sortens planering vi med tanke på framtiden skall ha? Vi har ett ansvar inför kommande generationer, och vi måste därför hushålla på ett rationellt sätt med våra

naturresurser, så att vi kan behålla dem i en uthållig produktion.

Jag tror inte att det i det långa loppet finns något vettigt i att isolera vår jord- och skogsbrukspolitik från övrig näringspolitik och fortsätta med att diskutera, om vi skall ha full livsmedelsförsörjning med svenska jordbruksprodukter eller 80 procents självförsörjningsgrad eller om vi skall utnyttja våra skogars produktionsförmåga till fullo eller om vi skall nöja oss med att ta ut bara 70–80 procent av tillväxten där också. Marken och våra övriga naturresurser är våra viktigaste kapitaltillgångar, och dem gäller det att bevara, förkovra och utnyttja på rationellast möjliga sätt. All planering borde gå ut ifrån detta förhållande. En regional planering borde bygga på en inventering av regionens naturliga förutsättningar och med dessa som bas borde planeringen steg för steg föras vidare. Inom ramen för dessa förutsättningar bör sedan regionen successivt tillföras de ekonomiska resurser som behövs för att utveckla basnäringar och övrigt näringsliv på ett ekonomiskt försvarligt sätt. Men den sociala och miljöpolitiska målsättningen får aldrig släppas ur sikte i denna samhällsplanering.

Mitt inlägg i denna fråga grundar sig inte på kverulans eller en önskan att till varje pris komma regeringen till livs. Jag erkänner gärna att en hel del har gjorts, en hel del är på gång, men ännu är det mesta ogjort i fråga om framtidsplaneringen.

En sak vill jag dock till slut slå fast, och det är att vår jordbrukspolitik håller på att totalt misslyckas. Regeringen har fortfarande en chans att vid de pågående jordbruksförhandlingarna vrida den rätt igen. Tillmät sedan jord- och skogsbruket det värde, som dessa basnäringar har med tanke på framtiden, då det nya handlingsprogrammet på riksnivå utformas med ledning av den regionala utvecklingsplaneringen.

Under detta anförande övertog herr talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr WIRTÉN (fp):

Herr talman! "Allt är som oceanen. Allt flyter och vidrör vartannat. Rör du vid ett ställe, så spåras det i andra ändan av världen." Detta citat är hämtat ur Dostojevskijs "Bröderna Karamazov". Påståendet – eller erfarenheten – gäller vår livssituation som helhet. Det är häpnadsväckande att denna tes så gruvligt nonchalerats under decennierna och att så görs fortfarande. Närmast tänker jag på de industrialiserade ländernas, inklusive Sveriges, lättsinniga sätt att utnyttja naturresurser från hela världen i den i och för sig vällovliga strävan att förbättra den materiella levnadsstandarden utan att beakta de nedsmutsningseffekter processerna medför.

Förorening av luft och vatten får effekter långt utanför det föroreande landets gränser. Dess bättre börjar det internationella ansvaret vakna på miljöområdet. FN-konferensen här i Stockholm 1972 är ett tecken på det. Men att tala om miljövard i dag är att tala om hela nationalbudgeten från en ny synpunkt. Vi har upptäckt att man inte längre kan avsluta beräkningen av nationalinkomsten sedan man visat upp hur mycket varor man fått ut av de använda råvarorna och av använd

Nr 11

Onsdagen den
20 januari 1971

*Allmänpolitisk
debatt*

energi. Den tidigare inkomstkalkylen tog inte hänsyn till de väsentliga kostnader restprodukterna vid framställningen av varorna ådrog samhället.

Atomerna liksom energin är oförstörbara. Man får alltså lika många atomer ut som man sätter in, men en stor del av dem kommer ut i form av skräp, alltså avfall, papper, sopor, skrot och oanvändbart plastmaterial, glaskross etc. Först sedan man redogjort för vart allt detta tagit vägen har man fått ett verkligt mått på vad allas vårt arbete har åstadkommit. Om man börjar räkna på det sättet, råvaror plus energi är lika med nyttigheter plus skräp, och dessutom drar av från nationalinkomsten alla utgifter för att ta hand om skräpet — i ordets vidaste mening — kan man börja kalkylera mera realistiskt.

Jag har med detta velat ge bakgrunden till två av huvudteserna i folkpartiets miljömotioner — de som herr Ekström nyss hävdade innehöll yrkanden beträffande frågor som egentligen redan utreds och som det därför skulle vara onödigt att ta upp. Det påståendet visar endast en sak, nämligen att herr Ekström inte har tagit del av våra motioner. Jag är, herr talman, övertygad om att den fortsatta framställningen kommer att visa det.

Jag vill gärna ytterligare något utveckla dessa två huvudteser. För det första är ett ekonomiskt nytänkande nödvändigt för att komma åt miljöproblemen. För det andra måste man se jordklotet och dess resurser som en helhet — det internationella perspektivet.

För att tillverka en vara betalar man löner, hyra och råvaror. Detta är emellertid inte de enda kostnaderna för tillverkning; man belastar också andra människor och samhällen med kostnader och obehag genom att man i högre eller lägre grad förstör miljön för dem. För att hindra det har samhället i huvudsak två olika medel — dels lagar och förordningar som förbjuder vissa utsläpp, dels avgiftstaxor som förbinder utsläppen med direkta kostnader för den förorenande. I Sverige har man egentligen endast använt det första av dessa medel. I många andra länder har man kompletterat förbudssystemet med vissa avgifter. Som exempel kan nämnas USA, Frankrike, Västtyskland, Ungern och Tjeckoslovakien. Vi anser från vårt håll att det är fel att dogmatiskt avskärma sig från möjligheten att använda avgifterna i kampen mot miljöförstöringen och menar att alla medel förutsättningslöst bör provas.

Det är svårt att i förväg säga vilkendera typen av åtgärder som är bäst under vissa givna förutsättningar — det måste provas utan förutfattade meningar. Denna prövning föreslår vi bl. a. i den ena av våra partimotioner om miljö vården.

I den andra kräver vi att samtliga partier får bli representerade i den delegation som skall företräda Sverige vid miljö vården konferensen 1972. Vi finner det naturligt att de stora politiska partierna blir representerade vid konferensen och också bereds möjlighet att ge sin syn på förbättringsarbetet.

I folkpartimotionen nämns några frågor som vi från vårt håll finner särskilt angeläget att de förs upp på dagordningen vid konferensen. Låt mig nämna våra förslag om skärpta konventioner och internationellt samordnad lagstiftning för att komma till rätta med förorening av havet

men också den tilltagande exploateringen av havets naturresurser. Vi upprepar våra vid tidigare riksdagar väckta förslag om ett globalt nät av mätstationer för miljöfaktorer och nödvändigheten av en internationell miljödatabank. Det är gamla krav från vårt håll.

I motionen framhävs vikten av att vi får en internationell konvention som förbjuder SST-plan att flyga med överljudsfart över land och över starkt trafikerade havsområden. Slutligen framläggs synpunkter på hur en internationell miljövärd bör organiseras. Det skulle vara av intresse, herr talman, att få veta hur regeringen har tänkt sig den politiska oppositionens medverkan och representation i 1972 års miljövärdskonferens.

Så några kommentarer till jordbrukshuvudtiteln, under vilken miljövärden huvudsakligen hör. Miljövärdskonferensen har tidigare varit oerhört splittrad. En förbättring skedde för ett par år sedan i och med tillkomsten av en särskild forskningsnämnd under naturvårdsverkets ledning. Men när man skall ta reda på hur mycket pengar som sammantaget anslås till forskning inom miljövärdsområdet i den nu framlagda statsverkspropositionen så är det detta till trots ett ganska mödosamt arbete. Man tvingas gå igenom en lång rad anslagsposter. Lika svårt är det att finna regeringens prioritering bland den mängd angelägna forskningsobjekt som föreligger. Även här skulle det vara av intresse med en kommentar från det ansvariga statsrådet, jordbruksminister Bengtsson.

Från folkpartiets sida har vi funnit det angeläget att i vår partimotion klargöra vilka forskningsuppgifter vi anser bör få prioritet i nuläget. I första rummet har vi nämnt forskning avseende biologisk kontroll, i andra rummet förbättrad avfallsbehandling och i tredje rummet åtgärder mot buller. En kort motivering till det urvalet kan vara på sin plats.

Alla känner till de allvarliga skador olika gifter förorsakat i naturen. Debatterna kring DDT, PCB, hormoslyr, kvicksilver, bly osv. har vi i friskt minne. Vi vet också att ständigt nya kemiska preparat produceras. Enligt uppgift kommer det fram ca 200 000 nya preparat per år, av vilka ett par procent kommer ut på marknaden – alltså ungefär 4 000. Flertalet är säkert helt ofarliga, men det obehagliga är ju ovissheten om icke förutsedda biverkningar, vilka ofta inte blir kända förrän lång tid efter det att preparaten börjat användas. Det här är problem som miljökontrollutredningen håller på att brottas med. Förslag från den har utlovats under 1971.

Det vi närmast åsyftar är att komma till rätta med de många bekämpningsmedlen mot skadeangrepp på kulturväxter. Biologisk kontroll innebär att ha naturen som medspelare i skyddet av kulturväxterna. Man utnyttjar skadeinsekternas och ogräsens naturliga fiender. Det är väl inte troligt att vi kan klara oss helt utan bekämpningsmedel av nu konventionell art, men med intensifierad forskning skulle vi utan tvivel i många fall komma över till den mer naturrätta biologiska kontrollen. Men, herr jordbruksminister, var finns en mer uttalad vilja hos regeringen att verkligen driva på den utvecklingen?

Avfallsbehandlingen är en av de allra viktigaste miljöfrågorna i dag. Sopmängden inklusive industriavfall är nu mer än 300 kg per person och år. Därtill kommer ständigt ökande mängder slam från reningsverken. Strävan har hittills främst varit att bli av med eländet. Man har slängt det

ifrån sig, ofta utan att tänka på vilka miljöfaror en lättsinnig sophantering innebär. I själva verket är avfall en tillgång, en råvara som så långt som möjligt skall återanvändas. Vad vi behöver är att vår produktionsteknologi inriktar sig på att utvinna material ur avfall med samma energi och uppfinningsrikedom som den visat när det gäller att ta fram nya naturtillgångar.

Ett träd består till ungefär hälften av cellulosa fibrer som man kan göra papper av. En vanlig sopbil, full med avfall från stadshushåll, innehåller ungefär samma proportion cellulosa fibrer. Ändå får vi i dag större delen – ungefär 80 % – av vårt papper från trädet, inte från sopbilen, helt enkelt därför att det på vår nuvarande tekniska nivå lönar sig bättre. Men det finns inget skäl a priori till att vi inte skulle kunna satsa tillräckligt med forskning på bearbetandet av avfallet, så att vi ur det kunde få ut en mycket större del av det papper vi behöver – eller för den delen även glas, järn, aluminium etc.

Det gäller här ett forsknings- och utvecklingsarbete som är synnerligen viktigt, när alla våra naturtillgångar håller på att minskas – somliga i ganska snabb takt – medan sopor och skrot är den enda naturtillgång som hela tiden ökar.

Vad slutligen gäller bullerfrågorna har vi från folkpartiet länge påpekat att de har behandlats styvmoderligt. Det dröjde länge innan naturvårdsverket över huvud taget fick någon egen expertis på det området. Vid genomläsning av statsverkspropositionen finner man att naturvårdsverket påpekar att den nyinrättade bullersektionen inom luftvårdsbyrån praktiskt taget helt saknar teknisk utrustning. Jag tycker att detta är en anmärkningsvärd information, och det är väl motiverat att fråga jordbruksministern om han har säkerställt medel för att rätta till detta orimliga förhållande. Den styvmoderliga behandlingen av bullerfrågorna tycks fortsätta.

Den arbetsgrupp som arbetat några år med att kartlägga följdverkningsarna i landskapsbildningen av den snabbt fortskridande nedläggningen av jordbruk har som bekant presenterat sina synpunkter och förslag i skriften »Landskapsvård i odlingsbygder». Där föreslås att försöksverksamhet skall påbörjas med landskapsvårdande åtgärder till en kostnad av två miljoner kronor under budgetåret 1971/72. Naturvårdsverket har slutit upp bakom detta förslag, men regeringen har avvisat detsamma med hänvisning till att det räcker med det som sker genom beredskapsarbeten.

Det är allvarligt att regeringen låter tiden gå utan att ta itu med detta problem. För varje år som går sker snabba förändringar. Vi kan alla konstatera hur det öppna kulturlandskapet med åker, äng och hagmark förfulas genom förbuskning eller uppväxande skogsplanteringar. Vi har väntat alltför länge på åtgärder. Nu kommer uppenbarligen inte heller något att hända förrän tidigast 1972/73, såvida inte riksdagen beslutar sig för snabbare initiativ.

Herr talman! Jag började med att betona miljöfrågornas gränslöshet, och jag vill till sist återvända till den synen. Omedelbara åtgärder är direkt nödvändiga för att människan skall ha fortsatta möjligheter att överleva. Här har Sverige en opinionsbildande uppgift som det är en gemensam skyldighet för oss alla att fullfölja så långt vi förmår.

Men det måste också bli en ökad opinionsbildning för att klargöra att vården om vår miljö inte får göra halt med naturvården. I själva verket finns det inga gränser här heller, ty värnet om en frisk och ren natur förutsätter att en kamp också förs för sunda arbets- och boendemiljöer — och på de områdena återstår mycket att göra. Vi inom folkpartiet kommer att framlägga en partimotion i det ämnet som redovisar vår syn på de viktiga arbetsmiljöfrågorna. Det kommer således, herr talman, att bli anledning för oss att återkomma i den delen av detta viktiga ärende.

Herr EKSTRÖM (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag har, herr Wirtén, läst folkpartiets motioner mycket grundligt, och jag vill bara erinra om att så sent som den 24 november 1970 behandlade riksdagen ett motionspar från folkpartiet som innehåller i stort sätt de synpunkter som nu har framförts. I sitt utlåtande hade vederbörande utskott — i likhet med naturvårdsverket — uttalat bl. a. följande: "I likhet med naturvårdsverket anser utskottet att den av motionärerna förordade utredningen skulle tvingas invänta resultaten av andra pågående utredningar. Utskottet finner därför inte skäl tillstyrka det i motionerna framförda utredningskravet."

Utskottet ansåg alltså — och riksdagen beslöt i enlighet därmed — att allt det som folkpartiet föreslog i detta motionspar skulle kunna komma att fördröjas, om man satte i gång ytterligare utredningar.

Vad jag närmast fäst mig vid i folkpartiets nu avgivna motioner är följande uttalanden: "Tidsplaner måste fastställas som anger successivt skärpta krav på rening och miljövänliga produkter. En dynamisk utveckling kräver nya styrningsmedel på miljöområdet. Vid sidan av lagstiftning bör därför även systemet med avgifter på miljöskadliga produkter komma till användning."

Jag skall i dag inte närmare kommentera detta med "avgifter på miljöskadliga produkter". För mig framstår det som en mycket betänklig väg att gå om man skall kunna köpa sig fri och fortsätta att förstöra vår natur.

Herr WIRTÉN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Det utskottsutlåtande som herr Ekström nu åberopade är väl bekant för mig, och den debatt vi förde med anledning av utlåtandet skall vi väl akta oss för att upprepa här. Det finns anledning att återkomma till att försvara vår kläm i motionsparet om en beredning på miljövårdsområdet.

Jag vill bara kort säga att det är riktigt att här pågår en rad utredningar som tar upp en hel del av de frågeställningar som vi berör, och flera av de utredningar som nämns i utlåtandet är redan klara eller blir klara inom kort. Det gäller exempelvis den utredning som sysslat med landskapsvården och som jag tidigare talade om. Just därför är det motiverat att föra ihop de erfarenheter vi har till en samlad syn på miljöpolitiken — en sak som för övrigt även naturvårdsverket medgav i sitt remissyttrande. Naturvårdsverket uttalade att vid vissa tillfällen är det motiverat att göra sådana här samlade översyner — det har icke skett sedan naturresursutredningen gjorde sitt stora arbete vid 1960-talets mitt.

Men låt mig litet mera konkret gå in på de yrkanden vi framför i motionerna och visa hur fel herr Ekström har. Vad är det som nämns i den sammanfattning vi gjort? Jo, vi säger att vi vill skydda de oröda Norrlandsälvarna, Ritsem, Kaitum osv. Vill herr Ekström alltså påstå att den saken redan är avklarad?

Det är ett värn som vi måste upprätthålla. Vi säger att konkreta åtgärder skall sättas in för att hindra igenväxning av öppna landskapsområden. Det har jag berört. Jag har visat hur regeringen här har avvisat ett välmotiverat förslag. Vi säger att det är nödvändigt att svenska vattentillgångar inventeras och att vattenvårdsförbund och plan för vattenanvändningen upprättas. Det är också ett fält som är relativt jungfrulig mark även om jag medger att riksplaneringen bör komma in på de områdena.

Jag skulle kunna fortsätta alla 16 punkterna igenom, herr Ekström, och visa att det ännu återstår mycket innan våra krav på miljöpolitikens område är uppfyllda.

Herr ANDERSSON i Storfors (s):

Herr talman! Eftersom herr Ekström alldeles nyss höll ett anförande som i stort sammanföll med vad jag hade för avsikt att säga kommer jag att inskränka mitt anförande nu till några minuter och några korta reflexioner. Men först ber jag att få instämma i herr Ekströms anförande i dess helhet.

Därutöver vill jag bara säga några ord om vår vattenrening. Situationen inom vattenvården i vårt land är i viss mån svår att bedöma i dag. Naturvårdsverkets satsning har varit så stor som man rimligen kan begära, men resultaten härav har väl ännu inte blivit av den omfattning och effekt som man haft som målsättning. På den kommunala sidan är eftersläpningen fortfarande ganska stor, kanske mest på grund av de långt utdragna projekteringstiderna. Storkommunfrågorna har också försenat besluten om utbyggnad av reningsverk på en del håll ute i landet. Därmed kommer byggnationerna och de ekonomiska satsningarna in i bilden.

För att inte göra de ekonomiska satsningarna för stora vid utbyggnaden av avloppsreningsverk, i en tid då ekonomisk åtstramning är nödvändig, bör man enligt min uppfattning gå in för att med så små medel som möjligt komplettera befintliga reningsverk med närsaltsrening och effektivare slambehandling. Man kan härvid få något ökade driftkostnader, jag är medveten om det, men i gengäld låser man sig inte för stora och långfristiga investeringar i en tid då utvecklingen går raskt och nya reningsmetoder utarbetas.

Vårt kunnande inom avloppstekniken och avloppsreningstekniken blir också allt större och har ökat raskt under de senaste åren. Där måste det finnas möjligheter att exportera tekniskt kunnande och ingenjörsteknik till andra länder som har samma problem som vi men inte har hunnit lika långt med reningsåtgärderna. Inom industrin synes reningsåtgärderna inte vara lika långt drivna som på den kommunala sidan. Problemen är kanske större inom industrin, och de är säkerligen dyrare att åtgärda, samtidigt som de är mera svårbemästrade. Dessutom kan föroreningstrycket från en stor industri vara av en helt annan storleksordning när det gäller speciella

föreningar än vad de är från ett kommunalt utsläpp. Förutom att vidta reningsåtgärder bör man inom industrin inrikta sig på att återvinna pressvatten och fibermaterial. Härigenom blir den totala insatsen mera ekonomisk. Enligt vissa experter kan man t. o. m. göra återvinningen lönsam, så att reningsåtgärderna inte behöver bli någon nämnvärd belastning för industrin. Detta har stor betydelse för vår industris konkurrenskraft på den internationella marknaden.

Herr talman! Detta var några korta reflexioner utöver herr Ekströms anförande som jag ansett nödvändiga påtala i vattenreningsfrågan. Här har vi ännu mycket ogjort.

Fru SUNDBERG (m):

Herr talman! Det är säkert inte många av remissdebattens talare som har berört ett ämnesområde som inte på något sätt har haft samband med vår miljö. I motsats till många andra områden är miljön och miljövärden inte avgränsad. Miljövärden kan aldrig bli en delfråga för en enda politisk instans, och praktiskt taget alla beslut vi fattar har miljöpolitiska aspekter.

Men miljövärden innebär också ett tvång och ofta ett dyrbart sådant. Därav följer att vi gärna talar om den, men ofta är obenägna att handla. Tvånget är oss pålagt genom föregående och nuvarande generationers respektlösa hanterade av våra naturtillgångar men också av den tekniska utvecklingens krav på ökad urbanisering och i många fall livsfientliga levnadsbetingelser.

Miljövärdens huvudorgan i vårt land är naturvårdsverket. Men naturvårdsverket får inte bli ett avfallsverk dit alla problem slussas för att där i bästa fall lösas eller begravas i en skrivbordslåda. Just därför att miljövärden är en tvärpolitisk verksamhet måste naturvårdsverkets kanske allra viktigaste uppgift vara att lägga sig i andra verks och organisationers arbete. Det är en orimlig tanke att riksförsäkringsverket skulle lägga sig i SJ:s taxepolitik eller att statens skogsindustrier skulle försöka påverka riksbanken. Men när det gäller naturvårdsverket måste liknande ingrepp i många fall vara önskvärda. Det är här som särställningen av ett ansvarigt miljövärdorgan kommer in. Detta innebär inte krav på en maktkoncentration men väl på ett ökad givande och tagande.

Från naturvårdsverkets sida finns säkert en god vilja att fungera på det sättet, men den socialdemokratiska regeringen i stort tycks inte vilja acceptera denna tvärpolitiska funktion hos ett organ. Nog skulle jordbruksdepartementet i detta avseende försöka ta kollegerna från socialdepartementet och industridepartementet under särskild behandling.

Vattenfalls agerande i miljövärdfrågor har diskuterats åtskilligt. Enligt uppgift finns hos Vattenfall naturvårdsexpertis – det måste vara en ytterligt företagsbunden och partisk expertis. Hur kan man annars förklara de ingrepp som kontinuerligt aktualiseras från Vattenfalls sida, ingrepp som hela tiden motiveras med ekonomiska beräkningar och vilkas miljöförstörande verkan tonas ner till bagateller i jämförelse med den vinst som ingreppen kan innebära. Jag syftar här givetvis i första hand på utbyggnaden av kraftverken i Norrland. Herr Henningsson står efter mig

på talarlistan, och jag vet att han kommer att använda ekonomiska argument för att ursäkt vad jag vill stämpla som obotlig förstöring av värdefull naturmiljö.

Svårigheten ligger i, som det har framhållits tidigare i dag, att vi aldrig har kunnat sätta pris på miljön. Det är inte ett dagspris det gäller, utan det är det kapitaliserade värdet av en naturvård som av statsministern i går karaktäriserades som önskvärd men stundom exklusiv.

Moderata samlingspartiet har hela tiden ansett värden av vår natur som en elementär uppgift. Exklusiviteten i denna verksamhet har varit oss obekant. Är det socialdemokraternas och regeringens uppriktiga mening att vi måste betrakta naturvärden som en exklusivitet, som egentligen borde beläggas med lyxskatt, då har vi kanske där en förklaring till de ingrepp som görs. Att ensidigt beräkna den ekonomiska vinsten av olika ingrepp, reglerande av vattendrag, kalhuggning av lövskog eller felaktig industrilokalisering utan att betrakta alternativ som strängt ekonomiskt ställer sig mindre fördelaktiga men vilkas genomförande ändå kan innebära en samhällsvinst, det har kanske tyckts vara omöjligt. Jag vill dock säga att herr Ekströms uttalande om de miljöpolitiska aspekterna, sedda mot bakgrunden av vår bruttonationalprodukt, glädde mig.

För inte så länge sedan diskuterade vi här utbyggnaden av Ritsems kraftverk. Från vårt håll framfördes påståenden om att projektet hade samband med Kaitumprojektet. I dag framgår att tidsmässigt tycks i alla fall ett samband finnas. En sommar till, kanske två, kan Sjaunja få förbli ett av världens mest unika fågelskyddsområden. Sedan kommer Vattenfalls bulldozers.

Denna enligt mitt bedömande miljövårdspolitiska ansvarslöshet kan inte förklaras bort, hur många ekonomiska argument som än framföres. Regeringen borde i högre grad än vad hittills skett lyssna på vad de naturvårdande myndigheterna har att säga. De måste få ett reellt inflytande och inte vara ett slags remissinstans, vars åsikter respekteras när de överensstämmer med regeringens förslag men i övrigt slås sönder med ekonomiska argument.

Vattenfalls ingrepp är inte naturfientliga bara i Norrland. Också i min hembygd, nordvästra Skåne, kommer vi att se spår av dess verksamhet. Här har Vattenfall agerat så att opinionen först sent vaknat. För att klara import och export av elkraft måste en överföring äga rum. Det har framlagts ett förslag om att lägga en 400 kilovolts ledning mellan Söderåsens fot och kusten utanför Viken för vidare transport till Själland. När man ser förslaget frågar man sig vad Vattenfalls naturvårdsexpert sysslar med. Fågelskådar han i Sjaunja?

Vad man vill är att "dekorera" Söderåsens siluett med en gigantisk kraftverksledning för att sedan låta densamma förstöra den obrutna horisonten över nordvästskånska slätten, nordvästskånska slätten.

Jag finner det också vara märkvärdigt – och det vill jag säga till jordbruksministern – att när herr Clarkson ställer en fråga till jordbruksministern, om denne tänker ingripa för ett miljövänligare utförande av elkraftledningen, så överlämnas frågan till industriministern, som skall besvara den i morgon. Detta anser jag vara ett exempel på att man från regeringens sida vill prioritera det strikt ekonomiska tänkandet

men avstå från att ge en miljöpolitisk syn på sitt agerande. Vi måste ha rätt att kräva att miljösynpunkterna blir beaktade men också att de blir framförda av den miljöansvarige departementschefen. Jordbruksministern kan inte avsäga sig ansvaret för andra regeringsmedlemmars agerande, när detta griper in på hans eget fögderi. I så fall blir naturvärden verkligen en exklusivitet, men kanske inte i den betydelse statsministern lade i ordet i går.

Moderata samlingspartiet har i en partimotion om miljövärd berört frågan om miljövärdens organisation. Den splittring som finns såväl vad avser administration som ansvarsfördelning och kontrollmöjligheter är minst sagt besvärande och inte befrämjande för en god miljö. Vi begär en översyn, som vi anser måste komma till stånd.

Miljökontrollutredningen är ett steg på vägen, även om steget är taget sent. Enligt direktiven täcker den emellertid inte in hela frågan om vår användning av miljöfarliga produkter. Vi lever i en förgiftad värld. Vår konstitution är dock genom vår Herres försorg god och vi tål åtskilligt. Tål vi inte, så dör vi. Men det har kommit in en relativt ny synpunkt i vad gäller vårt ansvar för kommande generationer. Genom ett ohämmat utnyttjande av olika preparat kan vi genetiskt försämma kommande generationers konstitution. Människan har också en ekologisk miljö. Att handskas vårdslöst med naturens ekologi är i och för sig allvarligt; att handskas vårdslöst med vår egen kan innebära vår undergång.

Problemet har uppmärksammats runt om i världen. Sjukdomar som följd av luftföroreningar, förgiftningar genom vattendrag och en ökad missfallstendens liksom cancersjukdomarnas tilltagande frekvens har tjänstgjort som väckarklockor. Väckarklockor kan emellertid också skrämja, och jag vill här betona nödvändigheten av att man inte genom skrämselfaktik driver utvecklingen i fel riktning. Massmedia har i det avseendet utomordentligt stora möjligheter att påverka.

I dag har jag genom att lyssna på programmet "Tvärs" i radio hört ett inlägg som jag klart kan beteckna som skräckinjagande och definitivt inte befrämjande för den utveckling vi vill skall komma till stånd när det gäller användningen av olika preparat.

Att ta del av framtidsforskningens prognoser är intressant. Människans förmåga att påverka sin utveckling kommer att öka, men det gäller att veta i vilken riktning utvecklingen skall ske. Detta är en uppgift för politiker, men det fordras också ett samarbete med forskarna av hittills okänt slag. I Sverige är det socialstyrelsen som har huvudansvaret för vår hälsa och fysiska välfärd. Jag har för inte så länge sedan i andra kammaren kritiserat giftnämnden för dess agerande, och jag lär få återkomma i den frågan. Vad jag vill understryka är behovet av ett ökat samarbete mellan jordbruksdepartementet och socialdepartementet. Miljöpolitiken är tvärpolitisk. Den måste gripa in och ställa upp sina krav gentemot krassa ekonomiska beräkningar, men den måste också öva inflytande över det departement som svarar för vårt fysiska välbefinnande.

Vad betyder för den enskilda människan det starkt ökade bruket av giftiga preparat? Vilka alternativ finns för bruket av kemiska preparat i odlingar av olika slag? Vi har från vårt partis sida under årtal fört fram

krav på biologisk prövning av bekämpningsmedel. Att vi har haft rätt har framkommit inte minst genom de skadeverkningar som användningen av fenoxisyror medfört. Vi kommer att fortsätta att ställa dessa krav, vilket bl. a. innebär en ökad forskning om alternativa bekämpningsmetoder.

Den enskildes frihet och valmöjligheter har varit en grund för moderata samlingspartiets politik. Vi kommer aldrig att acceptera ett hårt centraliserat, uppifrån styrt samhälle, där den enskildes eller kommunens önskemål åsidosättes. Samtidigt upplever vi hur miljövården ställer krav på vår livsföring och på vårt kommunala agerande. I samband därmed och inte minst mot bakgrunden av den miljöförstöring som har ägt rum kan en konflikt uppstå. Ingen torde emellertid ifrågasätta riktigheten av ett förbud mot en så enkel sak som nedskräpning. På samma sätt måste vi alla vara med och utforma bestämmelser som blir oss alla till gagn.

Det pågår i dag en fysisk riksplanering. Åtskilliga av de föregående talarna har tagit upp och diskuterat en sådan. För min del anser jag det vara av betydelse att vi får ett samlat material för bedömanden som rör så ingripande företeelser som lokalisering av kraftverk och av större industricentra, vattenförsörjningsfrågor samt skyddande av särskilt värdefull natur. Men det finns en risk för att regeringen i sin centraliseringsvilja underkänner den enskilda kommunens förmåga – jag vill särskilt trycka på ordet förmåga – att själv utforma sin miljö. En planering med uppgift att vara rådgivande får endast i nödfall innebära en begränsning av den kommunala beslutanderätten. All planering måste bygga på samarbete. Inte minst när man lyssnade till statsministerns anförande i går måste man ställa sig frågan: Hur kan socialdemokraterna i dag förena kravet på en central styrning av samhällsplaneringen – inte minst bostadsbyggandet – med talet om ett ökat inflytande för den enskilde samhällsmedborgaren? De kraven är oförenliga, och det vore betydligt ärligare om socialdemokraterna i dag öppet deklarerade, att talet om ett ökat enskilt inflytande mer är ett opium för oss alla för att döva obehagskänslan över vår maktlöshet inför samhällsutvecklingen.

Till sist, herr talman! Herr Erlander ställde i dag angående miljöpolitiken frågan: Hur långt följs vi åt? Svaret från moderata samlingspartiet i vad gäller miljöpolitikens mål kan framgå genom ett studium av vårt partiprogram. Målsättningen i betydelsen en god miljö på alla områden, liksom också innebörden i de orden, tror jag är gemensam för alla de demokratiska partierna. Mitt svar är: Där följs vi åt hela vägen. Socialdemokraterna kan inte vinna något genom att ifrågasätta samtliga partiets goda vilja i det fallet. Den väsentliga politiska frågan är emellertid: Hur når vi vårt mål? Där har vi vår demokratiska rätt att ha skiljaktiga uppfattningar och att diskutera dem här i riksdagen. Det ligger säkert sanning i de ord som här tidigare har yttrats, nämligen att miljöpolitiken kanske blir 1970-talets stora politiska fråga.

Herr HENNINGSSON (s):

Herr talman! Som en fortsättning av tidigare försök hade man vid denna debatt ordnat det så att varje talare skulle ange sitt ämnesområde i avsikt att man därigenom skulle få varje fråga debatterad för sig. Men det

där med uppgiften om över vilket ämne man ville tala ger jag, herr talman, inte mycket för. Nära nog samtliga talare som uppträtt under begreppet allmänpolitik, utrikespolitik, samhällsekonomi och näringspolitik har talat i huvudsak om miljöpolitik. Det har blivit ett modeord, och det kan kanske finnas en förklaring till detta. Det har också uttalats mycket bestämda varningar mot en fortsättning av miljöförstöringen.

När man kommer in på miljöfrågorna kommer man utan tvivel underfund med att de har en oerhörd bredd. Man kan lägga miljö-
vårdsaspekter på nära nog allt det som omger oss, det må gälla bostaden, den närmaste omgivningen till denna, stadsplaneringen, trafiksituationen, våra förhållanden på arbetsplatserna, men även den miljö vari vi befinner oss på fritiden. Därtill kommer att variationerna av miljöstörande inslag i vårt dagliga liv är så stora. Störande inslag finns av så många olika slag, samtidigt som uppfattningen om vad som är störande är starkt varierande mellan olika individer. Det har vi märkt också under denna debatt. Vad den ena människan finner fullt i sin ordning finner en annan vara oerhört störande, och en tredje finner kanske situationen fullständigt outhärdlig.

Även våra nyhetsmedia – press, radio och TV – har ägnat stort intresse åt miljöfrågorna under de senare åren. Men man har fått en känsla av att miljöstörningarna från det hållet uppfattats som väldigt nya och nyss påbörjade. Det verkar som om man inte hade reda på att miljöstörningarna är av mycket gammalt datum. Om jag skall gå tillbaka till den bibliska historien, vågar jag påstå att miljöförstöringen började när Eva plockade ned äpplet. När man därefter plockade ned fikonlövet för att dölja sin nakenhet, började miljöangreppen.

Att de sedan har ökat i en ständigt stegrad takt är helt naturligt. De har ökat i takt med den industriella utvecklingen, men inte bara i takt med den. Man kan mycket lätt konstatera, att även det starkt ökade kommunikationsbehovet har sin del i den negativa utvecklingen av miljön, likaså det ständigt stegrade energibehovet. Även växtskyddet har under senare år kommit att uppfattas som miljöförstörande, det gäller såväl den växande grödan på våra åkerfält som våra skogar. Under den senaste tiden har de sistnämnda kommit alldeles särskilt i förgrunden.

En annan detalj är nedskräpningen i naturen, ett område som kommit mycket starkt i blickpunkten, kanske därför att den rönt en mycket stark utveckling, vilken måste ses som en naturlig följd av den strukturomvandling som skett i handelsledet. Den snabba övergången till engångsförpackningar för en mängd varor som tidigare såldes i s. k. lös vikt har medfört en ökning av det vi brukar kalla sopor, som därtill har en viss benägenhet att placeras på därför icke avsedda platser. Våra rastplatser längs våra större vägar vittnar väl taligt härom.

Den ständigt ökade användningen av eldningsolja av olika kvaliteter medför också problem som vi tidigare varit obekanta med. Riskerna för våra vattenreservoarer liksom för våra grundvattentäkter är uppenbara, men även för sjöfågeln har oljeimporten medfört problem, som vi inte tidigare varit medvetna om.

Men det är inte enbart vid transporten och lagringen av oljan som den kan medföra skador. Även vid förbränningen av oljorna får vi räkna med skadeverkningar. De varierande måtten av svavel i olika oljesorter ger med

nu använda metoder för förbränning svaveldioxid, som i sin tur angriper olika metaller, med rost och andra frätskador som följd.

Men även byggnaders fasader angripes av svaveldioxiden. Framför allt gäller detta fasader där kalkstensornamentik förekommer. Detta drabbar i hög grad våra offentliga byggnader, våra kyrkor och våra minnesmärken.

Men härvid måste man bemärka att de åtgärder som kan åstadkommas i vårt eget land genom lagstiftning inte räcker för att skydda oss, då svaveldioxiden och även andra föroreningar följer med rökgaserna på mycket betydande avstånd. Det har konstaterats att vi får ta emot föroreningar i rökgaserna från såväl England som Centraleuropa i en omfattning som vi inte tidigare hade varit medvetna om. Det har konstaterats att flera av våra långt i norr avlägset belägna fjällsjöar innehåller föroreningar av sådant slag att deras förekomst endast kan förklaras av att de har nått dessa trakter genom rökgaser från mycket långt avlägsna orter. Rökgaserna har sedan utfällts i de högre luftlagren av de av naturliga skäl lägre temperaturer, som förekommer på dessa breddgrader. Dessa föroreningar når sedan sjöar och vattendrag genom regnen.

Såväl inom luft- som vattenvården är vi således i hög grad beroende av i vad mån det kan skapas internationella överenskommelser. Vår egen lagstiftning kan inte ensam ge tillfredsställande resultat. Som exempel kan jag nämna att om vi inte kan skaffa eldningsolja av det slag som genom lagstiftning bestäms till en låg svavelhalt, så kan vår egen elproduktion komma i fara. Vi har då inte möjlighet att på ett riktigt sätt driva våra värmekraftverk. Men då står utvägen för oss att köpa elkraft från ett av våra grannländer, som inte har något slag av restriktioner för oljans kvalitet beträffande svavelhalt. Vi köper elkraften från detta grannland. Om vinden är ogynnsam får vi röken och svavlet med på köpet. Också ett utslag av nordiskt samarbete!

Vårt behov av eldningsolja är i ständigt växande, vilket i sin tur föranleder anläggningar för raffinering av råoljan. Även det slaget av anläggningar röner uppmärksamhet, och mycket kritiska röster har också givit uttryck för sin mening. Därvid kan man kanske konstatera och uppmärksamma att den starkaste kritiken ibland kommer från den kommunala enhet som inte fick anläggningen placerad inom sitt område.

Otvivelaktigt är vårt behov av olja sådant att vi behöver dessa anläggningar. Att ensidigt placera alla sådana anläggningar vid Östersjön kan inte vara försvarbart, då riskerna för skadeverkningar genom fartygsolyckor må bedömas vara betydligt större för dessa jättetankers färder i och till Östersjön än i Nordsjön.

En annan faktor av miljöstörande karaktär är våra bilars avgaser. Det som främst kommit i blickpunkten härvid är blyet i bensinen. Personligen är jag inte alls övertygad om att just blyet som sådant är den farligaste ingrediensen i sammanhanget. De tillsatser som har till uppgift att befria våra motorer från blyavsättningar är förmodligen farligare. Men blyet i sig självt är tillräckligt farligt för att vi skall önska att det helt försvinner. Men vi har då att ta hänsyn till vårt nuvarande bestånd av bilar som i många fall har sådana kompressionsförhållanden i sina motorer att de inte skulle fungera utan något slag av tillsats till bensinen.

Om man således hastigt och lustigt förbjuder blyet, vilket är önskvärt, riskerar vi att få andra slag av tillsatsämnen som kanske är ännu farligare. Mest sannolikt är den rätta vägen att i lag föreskriva att vi här i landet inte tillåter motorer över ett sådant mått på kompressionsförhållandet att de kan drivas tillfredsställande med bensin med lägre oktantal. Naturligtvis förutsätter jag att en lagstiftning i detta ämne ger en rimlig övergångstid både för de nu i drift varande bilarna och för de nytillverkade. Jag vet att en utredning arbetar med dessa problem, och det är min förhoppning att den snart skall kunna framlägga ett förslag som kan föranleda ett beslut. I varje fall finns det möjlighet att få fram motorer som går utmärkt på lågoktanig bensin, fullt tillräckliga för att tillfredsställa det behov av transporter som föreligger.

Kravet på renare luft i våra städer och tätorter kan inte tillbakavisas. Jag ber om ursäkt, herr talman, för att jag använder ordet "städer" — alla sådana platser bör väl i fortsättningen benämnas tätorter eller skall vi säga bara orter så att det härvidlag inte uppstår någon olikhet.

Egendomligt nog har det aldrig hörts något angrepp mot de miljöförstöringar eller miljöstörningar som förekommer vid gruvdrift. Ibland får jag en känsla av en viss enögdhet i miljövårdsdebatten, ty nog är den formen av miljöförändringar som förekommer vid en gruva med de ständigt växande slagghögarna minst lika mycket störande som de miljöförändringar som förekommer vid byggande av ett vattenkraftverk. Men hittills har jag aldrig hört någon uttrycka någon reaktion mot vad som åstadkoms vid gruvdrift. Det är verkligen egendomligt. Däremot kritiserar ofta ingreppen i våra grusåsar, i våra lertäkter samt vid anläggandet av våra trafikleder, våra landsvägar och motorvägar. Vi angriper ju våra grusåsar, därför att vi behöver grus. Vi angriper våra lertäkter och tar lera därför att vi behöver lera till tegel. Vi tar inte grus eller lera för nöjes skull, utan vi gör det därför att vi är nödsakade att använda grus och lera.

Slutligen har också de långa luftledningarna för våra huvudledningar för kraftproduktionen kommit i blickpunkten på ett alldeles särskilt sätt. Det har vid flera tillfällen tidigare föreslagits kabling av elkraftens huvudledningar såsom vida överlägsen ur naturskyddssynpunkt. Nog är detta riktigt, men när vi konfronteras med kostnader som ligger mellan 10 och 20 gånger högre för kabel än för luftledning av dessa slag, finns det nog anledning att tänka sig för, innan vi beslutar om sådana ändringar. Det är mycket lätt att säga att en kabel skulle vara mindre störande. Jag är inte övertygad om att det alltid kan sägas att en luftledning genom ett landskap är någonting så förfärligt störande. Mycket annat av det som skapats av oss i naturen är kanske betydligt värre, men detta tänker vi inte på. Det har ju blivit modernt att tala om miljö, och då tar man med även detta.

Herr talman! Trots en relativt lång utläggning har jag bara rapsodiskt berört olika detaljer i det som ingår i vår miljö. Men nog kan vi alla vara ense om att det är anledning att vara både vaksam och beslutsam på dessa områden för vår egen och för våra efterkommandes skull. Naturligtvis kan det sägas — och det har också sagts — att vi har gjort oss skyldiga till mycket stora försummelse på detta område och att det naturligtvis är

regeringen som har försummat sig – det hörde vi alldeles nyss. Ser vi på frågan i ett annat perspektiv än genom den optik som oppositionspartierna brukar använda, kan vi likväl konstatera att vi i vårt land nått längre i fråga om miljöskyddande åtgärder än man gjort i de flesta andra länder i världen.

I den mån ingrepp inte gjorts tillräckligt snabbt, beror det inte på bristande vilja, men man kan utan tvekan erkänna att mycket av det som inte har skett har berott på att vårt vetande på dessa områden inte varit tillräckligt. Varken vetenskap eller forskning har i tid varit så framme att de kunnat ge en riktig bild av vad som kommer att hända, om vi förorenar vatten och om vi förorenar luft. Vi har inte vetat detta förrän under senare år. När vi nu vet det kan det inte sägas annat än att vi också visat oss beredda att handla. Det är min förhoppning att vi skall fortsätta på den vägen.

Visst är det riktigt att påstå att den industriella utvecklingen medfört många föreningar som, enligt vad vi nu vet, inte är önskvärda. Men när vi å andra sidan vet att denna miljöförstöring påbörjades för mycket länge sedan – jag har sagt att den började i och med att människorna började bruka denna jord – bör vi vara medvetna om att utgångsläget för oss människor när det gäller att försörja oss här på jordklotet är att vi måste utnyttja de råvaror, de tillgångar som naturen bjuder oss att utnyttja. Vi kan resonera om detta hur vi vill och vi kan propagera hur vi vill – det finns ändå inget annat utgångsläge för oss människor än att vi måste utnyttja de naturtillgångar vi har. Naturligtvis bör vi se till att vi inte utnyttjar dessa tillgångar på ett felaktigt sätt, men vi kan inte helt hastigt upphöra med att utnyttja de tillgångar som finns.

Herr talman! Jag har ofta blivit förvånad över hur olika partier har utnyttjat miljöfrågorna i den politiska propagandan. Jag förråder inte på något sätt en hemlighet om jag säger att de som i första hand försökt uppträda som de enda och verkliga riddarna och försvararna av miljön är centerpartisterna. Förmodligen har de också vunnit icke ringa framgångar – vilket de också har medgivit. Detta har tydligen oroat mittenbröderna i hög grad, och nu har slutligen också representanterna för moderata samlingspartiet oroats, så att också de måste ställa upp och tala om miljön som någonting mycket viktigt – och visst är den viktig!

Jag är emellertid mest förvånad över centerpartiets inställning – det skall jag gärna erkänna. Den kategori av människor som först ingrep i vår natur och förändrade den var utan tvekan jordbrukarna. Det första skapandet av ett svedjeland var ett angrepp på naturen. Röjandet av skog för att skapa odlingsbara åkrar var också ett angrepp på naturen. Jag är inte förvånad över att detta gjordes – det var helt naturligt, eftersom dessa människor inte hade andra förutsättningar för att försörja sig – men jag konstaterar ändå att det var angrepp på naturen.

En lång rad av de åtgärder som vidtagits i jordbruket har varit direkt fientligt mot den natur som funnits vid tidpunkten för respektive ingrepp. När det är fråga om att återställa naturen, som det ofta talas om, i sitt ursprungliga skick kan man fråga: till vilken tidpunkt vill vi återvända? Naturen har ideligen genomgått förändringar, ofta utan mänsklig medverkan. Många av de åtgärder som vidtagits och som nu

kritiseras har otvivelaktigt också vidtagits till jordbrukets fromma. Låt mig ta ett direkt exempel. Statsministern var faktiskt inne på samma ämne i går.

För några år sedan rönste kvicksilverförekomster ute i naturen stor uppmärksamhet. Våra rovfåglar dog, våra fasaner och en mängd arter av småfåglar dog just på grund av en riklig kvicksilverförekomst ute i naturen. Hur hade detta gått till? Jo, man kunde härleda en stor del av kvicksilvret i naturen till det betningsförfarande med kvicksilver som jordbrukarna använde för att förhindra angrepp på utsädet. Detta kvicksilver fanns på våra åkrar och i våra vattendrag – vilket bl. a. gjorde att ingen ville köpa insjöfisk från vissa områden. Jordbrukarna själva var i stor utsträckning okunniga om vilka vådor denna kvicksilveranvändning medförde. De kände inte till de faromoment som var förknippade med detta förfaringssätt. Jag angriper inte dem för att de använde kvicksilver, men jag vill konstatera att denna förgiftningsrisk obestriddligt uppstod i samband med åtgärder som vidtogs för att skydda grödan och säkerställa en god avkastning av jordbruket.

Samma sak gäller för vissa slag av konstgödning. Visst förekommer det besvärliga föroreningar av vattendragen då en häftig och stark nederbörd omedelbart föregåtts av en riklig konstgödningssiv. Varför användes dessa slag av gödning? Jo, för att säkerställa så goda skördar som möjligt för jordbruket. Detta torde kunna betraktas som vällovligt, och jag anser också att så är fallet alldenstund en god skörd för jordbruket måste betraktas som en tillgång för landet i dess helhet.

En annan detalj är den besprutning som numera så ofta angrips därför att den innebär giftspridning i naturen. Varför användes då dessa metoder? Jo, enkelt uttryckt för att förhindra angrepp av skadeinsekter på växande gröda. Detsamma gäller giftspridningen över våra skogar. Helt naturligt har inte dessa gifter spritts av något slags illvilja, nej endast för att ge förutsättningar för bästa möjliga avkastning för skogen.

Jag vill också nämna något om föroreningar i våra vattendrag, orsakade av de industrier, som är direkt baserade på skogsbruket. Våra sulfat- och sulfatfabriker och vår tillverkning av slipmassa har medfört föroreningar av olika slag i våra vattendrag av en omfattning som vi i dag är medvetna om inte kan tillåtas fortsätta. Det är emellertid något som vi tidigare inte varit medvetna om. Men när vi nu är på det klara med att det är omöjligt att fortsätta på detta sätt, eftersom vattnets förmåga till självrening inte räcker till, måste vi naturligtvis med alla till buds stående medel förhindra att skador fortsätter att uppstå.

Herr talman! Bakgrunden har emellertid hela tiden varit att man velat ge de olika näringarna bästa möjliga förutsättningar att ge god avkastning. Om detta kan det inte råda delade meningar. Att man sedan på centerpartihåll, där man har en så stark anknytning till jordbruket och skogen, för en så ogenerad propaganda för sig själv som miljöns och naturens speciella bevarare, trots att näringsutövarna inom dessa områden så starkt har bidragit till både giftspridning och föroreningar, är verkligen förvånansvärt. Jag betraktar det som en förgiftning av den politiska atmosfären. Eller har man inte på dessa håll själv varit medveten om sin roll i naturens förorening?

Men jord- och skogsbruk har inte varit ensamma om denna verksamhet. Olika slag av industriell produktion har medfört föroreningar och förgiftningar i betydande omfattning. Jag tror att detta i många fall beror på att man inte heller inom industrin varit medveten om vilka risker, som dessa utsläpp har medfört. Jag är emellertid också klart medveten om att åtskilliga utsläpp inte kan tillskrivas okunnighet utan är bevis på nonchalans.

Man kan väl ha rätt att förmoda att vi, när vi blivit medvetna om hur olika slag av föroreningar inverkar på landskapet, på luften, på vattnet och även på vår psykiska hälsa, skall kunna finna möjligheter att förhindra ett fortsättande av deras utbredning. I detta avseende kan vi säkerligen påräkna intresse från alla samhällslager oavsett politisk tillhörighet eller sammansättning. Försök att göra politik av miljödebatten betraktar jag däremot som fullständigt befängda, då vi vet att varje levande individ i vårt land medverkar till miljöförstöringen.

Vi tvättar oss, vi badar, vi tvättar eller låter tvätta våra underkläder, vi äter och dricker – vilket också har sina naturliga följder – vi åker bil, vi flyger, vi åker hiss, vi vill ha ljus, vi vill ha värme, vi vill ha kyla för våra matvaror, vi använder en mängd olika slag av produkter tillverkade inom hantverk och industri som samtliga, varifrån de än kommer, har tagits från Moder Jord. Något annat ställe att hämta den från, fru Sundberg, finns inte.

Herr talman! Vi kan tyvärr inte upphöra med dessa störningar, även om vi alla vill det, men vi har rätt att hysa förhoppningen att alla goda krafter skall förena sig i ansträngningar att göra de olika ingreppen så litet störande som möjligt och att vi så långt möjligt får en frivillig medverkan i dessa strävanden. Om denna inte räcker till, är det min förhoppning att vi får en lagstiftning, som ger oss möjligheter att ingripa och på ett effektivt sätt beivra förseelser på detta område.

Som invånare i Sverige har vi fått den oskattbara förmånen att ha rymd omkring oss, att ha en variation i naturen beroende på vårt lands placering på jordklotet, som skänker oss fantastiska skönhetsupplevelser inom det egna landets gränser. Mellan Skånes böljande slätter och Lapplands ibland helt förstummande fjällvärld ryms vyer och utblickar som vi inte vill mista. Vi kan konstatera att vi lever i ett mycket vackert land, och vi har egentligen ingen anledning att trängas. Och nog är vi alla överens om att så långt möjligt bevara detta land. Men vi vill även ha en hygglig levnadsstandard i det.

Jag skall nämna någonting om bostadsmiljön, eftersom tidigare talare varit inne på den. Vi har åstadkommit mycket stora förbättringar i bostadsbestånd och bostadsmiljö under efterkrigstiden. Vi har byggt nya bostäder i en omfattning som aldrig tidigare, och sett med internationella mått har vi en topplats given. Även om en del av det som nyskapats inte tilltalar alla, är dock dessa förändringar mycket betydelsefulla.

Också inom arbetslivet har det skett en hel del, även om man kan konstatera att det ännu återstår åtskilligt för att få en bättre miljö på arbetsplatserna. Här har tidigare berörts frågan om den nya generationens motvilja mot industriellt arbete. För mig är det fullt naturligt att den som skaffat sig en god utbildning inte vill låta sig personligt nedvärderas av en

smutsig och tråkig arbetslokal. Någon sade under gårdagen att man inte alltid kan påräkna utländsk arbetskraft som tar de arbeten vi svenskar inte vill ha. Jag hoppas, herr talman, att detta inte heller blir tillåtet. Det kan inte vara rimligt att miljön på vissa arbetsplatser är sådan att den svenska arbetskraften inte vill ta arbetena i fråga och att vi skall lita till import av utlänningar som har en annan bakgrund och en annan erfarenhet. Lika litet kan jag tänka mig att vi skall fortsätta att låta våra 50-60-åringar slås ut från industriellt arbete. Att dessa människor blir utan jobb och vi i stället importerar utlänningar är ett förfarande som jag anser att vi inte kan få fortsätta med.

Herr talman! Det skulle ta alldeles för lång tid att gå in på alla detaljer i detta omfattande ämne. Enbart de miljöaspekter som kan läggas på de frågor som sammanhänger med landets energiförsörjning skulle vara tillräckliga för ett inlägg på en timmes tid. Ett sådant anförande skall jag inte hålla. Jag skall inte gå in vidare på den frågan, även om jag anser att den är mycket viktig och har stor betydelse för vår framtid. Jag avser att återkomma till den i annat sammanhang.

Herr talman! Jag vill sluta mitt anförande med att uttala förhoppningen att vi skall få en mera nyanserad miljödebatt under det kommande året och i fortsättningen, där envar miljödebattör gör klart för sig själv att inget slag av mänsklig verksamhet i försörjningshänseende är möjlig utan ingrepp på och i naturen. Vi kan aldrig förhindra förändringar av miljön och naturen omkring oss, men sättet på vilket vi gör det och avsikten med förändringarna kan och bör diskuteras och planeras, innan slutligt avgörande fattas.

Vi kan vara övertygade om att den kemiska industrin kommer att ge oss nya och obehagliga överraskningar trots all försiktighet. Vi måste vidga vårt vetande beträffande såväl luftens som vattnets förmåga att bryta ned de föroreningar som förekommer. På dessa områden är vårt vetande inte i takt med föroreningarnas mångfald. Här bör vidgade resurser skapas, men med det tekniska kunnande som finns i övrigt måste vi ha förutsättningar att klara av också detta problem. Men glöm inte först och sist: vi är alla med om miljöförstörelsen.

Jag skall slutligen nämna något om vad fru Sundberg sade. Jag tycker att hennes yttrande om Vattenfall är i hög grad kränkande för Vattenfall. Det finns ingen anledning för någon av oss här i riksdagen att yttra oss på det sättet om de tjänstemän som endast utför det arbete som regering och riksdag beslutat om. Man har ingen anledning att svartmåla dessa män, utan de förtjänar i stället i hög grad vår aktning. De har på ett mycket förnämligt sätt medverkat till den industrialisering som ägt rum i vårt land och i hög grad bidragit till vårt allmänna välbefinnande. De har inte handlat självständigt, utan de har endast fullgjort de uppdrag de fått.

När fru Sundberg sedan ger sig in på en del andra frågor beklagar jag att hennes vetande inte riktigt räcker till. Det är inte så enkelt att säga att man kablar en 440 kilovoltsledning. Den innehåller i alla fall 440 000 volt högspänning. Om man räknar ut vad det kostar att framställa en kabel med samma förmåga till överledning av effekt som luftledningen kommer vi upp i rätt höga siffror. Eftersom dessa ledningar korsar vårt land och sträcker sig från nordligaste Norrland ner till södra delarna av

landet är det lätt att räkna ut att sådana saker ger man sig inte på utan vidare.

Jag skulle slutligen vilja säga till fru Sundberg att när man angriper en del av den giftspridning som sker bör man tänka på att det i fru Sundbergs hemtrakter finns något som kallas ärtodling. Vad skulle man säga om det utfärdades förbud mot alla de gifter som används för att skydda ärtodlingarna, fru Sundberg? Jag tycker man skall vara litet försiktig.

Herr GREBÄCK (c) kort genmäle:

Herr talman! Herr Henningsson efterlyser en mera nyanserad miljödebatt. Jag förmodar att det anförande som herr Henningsson hållit här är inledningen till denna.

Jag skulle vilja ställa en fråga till representanterna för regeringspartiet. Ni är så irriterade över centerns intresse för miljöpolitik över huvud taget. Vi har stött de propositioner ni lagt fram, vi har arbetat för dem i utskotten, vi har hjälpt till som motionärer och vi har voterat för dem. Vill ni inte ha denna hjälp i fortsättningen? Det kan tänkas att ni kan komma att behöva den. Jag tror att jag kan försäkra att alla de åtgärder man över huvud taget vidtar för att förbättra miljön skall ha centerns stöd även i fortsättningen.

Fru SUNDBERG (m) kort genmäle:

Herr talman! Jag börjar bli van vid uttrycket att man inte behärskar ett ämne, men jag är något ovan vid att bli beskylld för att inte behärska ett ämne om vilket jag icke har yttrat mig.

Jag har icke talat om nedläggning av kablar i marken. Jag känner till kostnaderna och kan även bedöma att det också eventuellt är orealistiskt. Men, herr Henningsson, jag har talat om sträckningen av luftkablar, att man måste ta naturvårdshänsyn när man lägger ut den sträckningen och inte göra den med en linjal från punkt till punkt.

Jag fick en annan fråga också av herr Henningsson. Den gällde hur jag ställer mig till gifter som berör odlingen av nordvästskånska ärter. Jag vill då bara säga att om herr Henningssons miljöpolitiska tänkande är bundet till hans personliga agerande — och det har jag faktiskt funnit skäl för att tro i samband med hans uttalanden i frågor angående giftämnen och även vattenkraften — så är det inte på samma sätt med mig. Jag inbillar mig åtminstone att jag kan se hela giftproblematiken som en helhet. Då finns det ingen orsak att göra särskilda undantag även om det kan beröra mig personligen.

Herr HENNINGSSON (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill först säga till herr Grebäck att jag inte på något sätt har angripit centerpartiet för att det vill skydda grödan och få största möjliga avkastning av jorden, men jag kan inta låta bli att påtala det dubbelspel som förekommer. När man själv i så stor utsträckning har användning för de gifter som man fördömer på andra håll tycker jag att det är på sin plats att erkänna detta.

Till fru Sundberg vill jag säga att min sista fråga kanske var något

”ärtig”. Men när man är så angelägen om att tala om miljön och om att det ena giftet efter det andra skall förbjudas bör man vara medveten om vilka konsekvenser detta i vissa stycken skulle få. Jag har tidigare blivit hårt angripen för mitt agerande i giftnämnden. Även där tvingas vi, fru Sundberg, att i viss mån ta hänsyn till näringslivet – men när så är nödvändigt är vi ingalunda rädda för att fatta ett beslut.

Det är många som före fru Sundberg har talat om kabling. När fru Sundberg sade att hon inte ville ha luftledningar kunde jag inte tänka mig att fru Sundberg hade någonting annat än kabling i tankarna. Det har varit mycket resonemang om den frågan de senaste månaderna. Jag har svårt att förstå varför man alltid uppfattar luftledningar som så störande. Jag såg en gång en bild – jag tror att det var i en journal som SJ hade givit ut som reklam. Den föreställde ett stort, ödsligt snölandskap, och mitt genom detta rusade ett tåg – en kombination således av natur och teknik. Det var tåget som gav liv åt bilden. Man skall inte fördöma alla ingrepp i naturen – då får vi svårt att trivas på jordklotet.

Herr MAGNUSSON i Grebbestad (s):

Herr talman! Under gårdagens debatt drogs Västkusten och då särskilt Brofjorden upp som skrämmande exempel på hur regeringen behandlar miljövärdsfrågorna. Regeringen har, säger kritikerna, lämnat tillstånd till ett nytt industriområde utan att invänta den pågående riksplaneringen; därmed har regeringen förbigått fritidsfolkets intressen. Den kritik som riktas mot regeringen med anledning av dess beslut om Brofjorden måste, anser jag, då också drabba länsstyrelsen, landstinget, kommunerna och samtliga politiska partier på länsplanet, som alla varmt tillstyrkt att Lysehalvön upplåtes för industrietablering.

Jag har på mycket nära håll följt debatten om Brofjorden och tillsammans med mina riksdagskamrater på Bohusbanken också försökt påverka regeringen att bifalla Lysekils stads hemställan om ett nytt industriområde med en djuphamn för oljetankers i Brofjorden. Åtskilliga uppvaktningar har gjorts hos regeringen, och jag är helt övertygad om att den fattat sitt beslut efter mycket noggranna förarbeten. Den har också fattat beslutet i samförstånd med den bofasta befolkningen. Jag är glad över att få säga detta.

Däremot är vi något bekymrade för utvecklingen i den återstående delen av norra Bohuslän, dit man i fortsättningen inte kan räkna med att miljöskadliga industrier förläggs. I detta område bor över 30 000 människor, och de kommuner som berörs är samtliga beroende av att få nya industrier.

Utflyttningen från norra länsdelen i Bohuslän har pågått i över 40 år. Stenindustrin sysselsatte inom detta område 9 000 man av vilka endast ett tusental återstår. Fisket och jordbruket har minskat, och inte heller andra näringar som varit knutna till Bohuslän kan erbjuda samma sysselsättningsmöjligheter som tidigare. Det är därför helt naturligt att kommunerna försöker att på allt sätt knyta nya företag till bygden som i någon mån kan vända de dystra utflyttningssiffrorna och återställa befolkningsbalansen.

Allt talar för att intresset för Bohuslän kommer att öka. Det finns så

många värden i detta landskap som varken industrin eller fritidsfolket kan undvara. Vi önskar ha en levande bygd där arbete och fritid kan enas om utrymmet. Så har det alltid varit, och jag har svårt att förstå att det icke skall kunna vara så även i framtiden.

Jag påtalar detta därför att så många har den uppfattningen att arbete och fritidsintressen är oförenliga. Det är icke så. Det är icke den avfolkade bygden som sommargäster och turister söker sig till, utan det väl utvecklade samhället som kan erbjuda omväxlande förströelse och god service. Det är därför enligt min uppfattning felaktigt att göra en plan över Västkusten som icke skulle tillåta en industrietablering, låt vara att nedsmutsande industrier icke bör få förekomma. Att skilja på s. k. smutsig industri och ren industri lär inte vara svårt. Till den rena industrin kan räknas alla industrier som, enligt vår nya miljöskyddslag, kan ställa garantier för att efter rening av avfallsprodukter inga miljöskador uppstår i luft och vatten. De flesta av våra industrier kan säkert ställa dessa garantier. Vi är alla intresserade av ett renare samhälle. Det är vår plikt att på allt sätt medverka till att vi har ren luft och rent vatten och att nedskräpning av vår natur icke får förekomma. Men det är också angeläget att de människor vilka bor inom områden som exempelvis Bohuslän icke hindras att utveckla näringar, som är nödvändiga i en levande bygd, genom alltför hårda restriktioner i tillståndsgivningen vid lokalisering av industri.

Det har varit och är väl fortfarande angeläget att det tillskapas skyddade naturvårdsområden, dels för att bevara en säregen natur, dels för att tillgodose allmänhetens behov av strövområden. Inte mindre än 90 000 hektar har avsatts för dessa ändamål. Naturvårdsområden måste ha tillsyn. Denna tillsyn får vi icke gratis. Skogsvårdsstyrelserna, som i regel har att svara för våra reservat, har svårt att klara uppgiften med de tilldelade anslagen. I Göteborgs och Bohus län har skogsvårdsstyrelsen anhållit att 400 000 kronor måtte ställas till förfogande för det arbete som måste utföras. Naturvårdsverkets anslag stannade vid 180 000 kronor.

Samma bekymmer har vägverket med renhållningen längs våra vägar. Nedskräpningen är oroväckande, och den är i högsta grad oansvarig. Med den nya renhållningslagstiftningen, som trädde i kraft den 1 januari i år, har ett absolut förbud mot nedskräpning införts. Denna lagstiftning måste efterlevas. Tyvärr lär det bli svårt att ställa nedskräparen till ansvar, och i så fall får kommunen städa upp efter syndaren.

Kommunerna har också från den 1 januari i år ansvaret för renhållningen såväl vid bebyggelse som ute i naturen. Vårdkommunerna för sommargäster och turister får ett stort ansvar. En kommun med 10 000 fast boende får under några sommarveckor sin befolkning mångdubblad. Det kommer att bli många bekymmer för dessa kommuner att få kostnaderna för renhållningen täckta. Fritidsbyggaren kan avgiftsbeläggas, men mera tillfälliga gäster erlägger inga avgifter. Kommuner som varje år har en stark tillströmning av turister och fritidsfolk bör erhålla statsbidrag i form av ordentligt tilltaget tillskott av extra skattekröner. Möjligheter för kommunerna att på annat sätt få ersättning för de tjänster de är skyldiga att utföra lär knappast kunna

skapas.

Jag har velat framföra dessa synpunkter därför att det här rör sig om problem som ständigt möter oss i ett kustlän. Västkusten är omtyckt av många, och naturligtvis är vi glada för det stora intresse som särskilt visas Bohuslän. Turister och sommargäster är välkomna till Bohuslän, men förutsättningen måste vara att länet samtidigt kan utvecklas med goda arbetsmöjligheter, inte minst för de ungdomar som lämnar skolan och som nu inte kan beredas ett meningsfullt arbete i sin hemort.

På förslag av herr talmannen beslöt kammaren att uppskjuta den fortsatta överläggningen till morgondagens plenum.

§ 2 På hemställan av herr talmannen beslöts att Kungl. Maj:ts propositioner nr 1 och 2 skulle sättas sist på föredragningslistan för morgondagens plenum.

§ 3 Kammaren åtskildes kl. 23.55.

In fidem

SUNE K. JOHANSSON

/Solveig Gemert

Nr 11

Onsdagen den
20 januari 1971

*Allmänpolitisk
debatt*